

Tabor

1999

EL FORTIN

5-6

TABOR je glasilo Združenih slovenskih protikomunistov
TABOR je last in vestnik Tabora SPB
Mnenja Zveze Tabora SPB predstavljajo članki,
ki so podpisani od Glavnega odbora.

Izdaja ga konzorcij.

Predsednik: inž. Anton Matičič

Urejuje in odgovarja uredniški odbor glasila:
za lastništvo lic. Ivan Korošec, upravnik Božo Šušteršič.

TABOR is the voice of the
Confederation of the United Slovene Anticommunists.

TABOR es el órgano de la Confederación
de los Anticomunistas Eslovenos Unidos.

Director: Ing. Antonio Matičič,
Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

Propietario: lic. Ivan Korošec

Composición, diagramación, armado e impresión (tisk):
Talleres Gráficos VILKO S. R. L.

Estados Unidos 425 (1101) Buenos Aires, Argentina
Tel. (54-11) 4362-7215/4307-1044 - Fax: (54-11) 4307-1953
E-mail: vilko@ciudad.com.ar

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual N° 321.385

NAROČNINA: Za vse države 20 USA dolarjev.

Naročila, reklamacije, nakazila, pošiljajte na naslov:
Bogoslav Šušteršič,
Gral. Vacca 988
(1686) Hurlingham, Pcia. Buenos Aires, Argentina.

Dopise, članke in ostalo pošto pošiljajte na naslov:
Ivan Korošec,
A. Lanz (C. 24) 4391,
(1884) Berazategui, Pcia. Buenos Aires, Argentina.

*Svobodni sveta
združite se!
Za Boga,
Narod, Domovino!*

Mayo-Junio 1999 • Buenos Aires • Maj-Junij 1999

VETRINJE

Pred 54 leti, ko so angleški mešetarji s prevaro in nasiljem vrnili domobransko vojsko slovenskim boljševiskom pod kontrolo partizankega zveznega oficirja Franca Bučarja — (po padcu komunizma predsednika slovenskega parlamenta za časa Peterletove vlade), je bila vrsta, da prisilijo z zvijačo tudi civiliste (ca. 6.000).

V tem kritičnem stanju ni bilo nikogar tistih, ki so se ob tretjem maju v Ljubljani imenovali vlado ter imenovali novo domobransko poveljstvo s povišanim generalom Krenerjem.

Ob tej narodovi stiski je ta vlada in to poveljstvo že bilo na varnem v Tirolah, ostanki beguncev pa prepuščeni sami sebi.

Pa je vstal med temi brezpravnimi dr. Valentin Meršol, ki mu ni bilo mar lastno življenje in beg pred Angleži — Titovimi zavezniki.

Odločno je stopil do poveljnika taborišča majorja Paul Barréja, mu razložil, kdo in kaj so ti ljudje civilisti ter ga prosil za Božjo voljo, da bi preprečil vračanje.

Major Paul Barré, častnik britanske vojske, kanadski državlján, praktičen katoličan, ki je imel srce in dušo, je

uvidel stisko teh brezpravnih in zapuščenih, sporočil to prošnjo dr. Valentina Meršola svojemu nadrejenemu feldmaršalu Haroldu Alexandru. Ta je poklical dr. Meršola na razgovor. Po temeljiti razlagi maršalu o situaciji med komunistično revolucijo v Sloveniji, je ta spoznal angleško napako in odločil, da noben Slovenec ne bo več nasilno vrnjen komunistom.

— Tako je dr. Valentin Meršol z majorjem Barréjem rešil tisoče slovenskih življenj.

Ob spominu na vélikega pokojnika dr. Valentina Meršola in v zahvalo majorju Paul Barréju je Tabor Kanada priredil na belo nedeljo v cerkveni dvorani v Toronto slavnostno srečanje (poročilo v tej številki).

S.V.

Poslednja partija...

(Foto Janez Gorenjc)

Jože Kovačič

Beg iz Vetrinja

Tako mrtvaško moreča negotovost je plahutala v zraku, ko je odšel predzadnji transport domobrancev. Poleg občutnega pomanjkanja hrane in najnujnejših sredstev za preživetje, je bila v vseh vprašujočih očeh solza in strah za vrnjene domobrance in za lastni: „Kam sedaj, ko smo sami, čisto sami, v rokah tistih, ki so prijatelji naših smrtnih sovražnikov?”

Domobranski transporti so že četrty dan odhajali iz Vetrinja. Na večer pred našim odhodom je prišlo povelje, ne vem od koga, najverjetneje od naše komande, da pridemo na prostor pred vetrinjsko cerkev. Tam so nam dali orodje, lopate, grablje, metle; s tem orodjem smo bili poslani na prostore, od kjer je odšel domobranski transport dan prej. Mi da pospravimo za njimi. Noben od nas ni veliko govoril, vse je bilo tiho, zadušljivo bi rekel, ali vsaj

Smladniški domobranci

(Foto Janez Gorenje)

jaz sem se tako čutil.

Tu bi rad omenil, da ko so transporti tovornih avtomobilov vozili iz taborišča sem opazil, da so ti vozili po cesti, po kateri smo mi prišli v Vetrinje, to se pravi, so vozili proti vzhodu - Italija, kamor so rekli, da bomo šli, pa je na zahodu. Se spominjam zelo živo, kako se mi je vsiljeval dvom: zakaj na vzhod, ne pa zahod, proti Italiji! Zakaj po tako zaviti poti? Pa, nisem nobenemu o tem govoril; do tedaj ni bilo govora o kaki prevari.

Ko smo končali naše delo s čiščenjem prostora, od kjer so odpotovali domobranci prejšnji dan, je nas nekaj sedelo na drevesnih deblih ob potoku, ki še zdaj teče med taboriščem in poslopji vetrinjskega samostana. Naš dobri prijatelj, frančiškan p. Odilo je prišel in nas nagovoril tako bolj tiho, pa zelo resno, „da bi bilo boljše, da se odločimo za karkoli, samo da ne odidemo z bodočim transportom naslednji dan“. Rekel nam je, da je to naročilo našega komandanta, polkovnika Cofa. Zakaj frančiškan? Zakaj poveljnik tega ne reče odločno svojim vojakom? Vse je bilo tako čudno skrivnostno! Bil sem precej razbujen in mi ni padlo na misel, kaj narediti. Bilo mi je jasno, da Angleži pošiljajo naše domobrance nazaj v roke komunistom. Bil sem odločen, da jaz nazaj ne grem; nisem si mogel misliti, da bi bil v rokah partizanov, naših smrtnih sovražnikov, katere smo podili po Dolenjskem tako dolgo. Prav gotovo ni bilo pričakovati od njih nič dobrega; preveč sovraštva je bilo med nami, in veliko krvi. Pa kaj napraviti, kam sedaj, nam ni bilo jasno.

Tisto noč smo se odločili štirje, da pobegnemo in takoj. Bežali smo v gozd na jugu taborišča. V taborišču je že bil nemir, ko je večina zvedela, da bodo vrnjeni komunistom, če gredo s transportom zjutraj; in pa povelje komande, da naj se razidejo kakorkoli mogoče. Eden od nas je po sreči nabral nekaj čokolade in prepečenca. In tako smo odšli, hitro, pa previdno. Noč je bila jasna, mesec je dajal nekaj svetlobe, ni bilo težko hoditi in teči. Glasovi so se slišali iz šotorov, tiho petje se je slišalo tu in tam; nobenega vpitja ali prerekanja. Tiho smo hodili med šotori, zelo tiho, proti gozdu. Noben nas ni ustavil, videli nismo nobenega okrog nas — prav lahko bi bili tam partizani, ki smo jih videli v prejšnjih dneh okrog taborišča, ali pa angleški vojaki. K sreči ni bilo nobenega. Gozd je bil teman, hodili smo navkreber; ni bilo mogoče hoditi popolnoma tiho, bilo je je veliko

suih vejic in grmovja pod drevjem. Precej globoko v gozdu smo se ustavili. Nenadoma slišimo, da hodi nekdo v gozdu, prihajajoč vedno bliže. Razdelili smo se in pripravili na vsako možnost; eden od nas je imel nož, navaden nož za rezanje kruha. V temi smo videli obliko človeka; vsi štirje smo ga obdali; bil je velik človek, pa ves pobit in okrvavljen. Bil je Črnogorec, ki je pravkar ušel od partizanskega pobijanja ob predajanju vojakov komunistom, nekaj dni preje. Dali smo mu par prepečencev in smo ga skušali nagovoriti naj gre z nami. Pa ni hotel; ni mogel, je bil do smrti utrujen in je hotel samo nazaj v taborišče, karkoli da se zgodi z njim. Nekaj je počival z nami, potem pa je odšel proti Vetrinju. S tem za nas ni bilo prav nobenega dvoma več, kaj bi se tudi z nami zgodilo, če bi prišli v roke komunistom.

Še odločneje smo namerili korake za smer proti Italiji, kar nam se je po dolgem tavanju posrečilo. Bili smo med svojimi in na varnem!

Škofjeloški domobranci — Vetrinje, maj 1945
(Foto Janez Gorenjc)

Grobišča

Grobišče Slovenijales — Medlog

Tukaj počiva verjetno med 10 in 15.000 članov družin hrvaških beguncev, predvsem ženske z otroci in starejši. Pokopani so v jarkih, ki so bili izkopani za hranjene bencinskih sodov. Nemci so imeli takrat tu bencinsko rezervo, zaradi bližnjega letališča. Jarki so bili kopani v cik-caku. Na teh jarkih stojijo kompleksi Avto Celje, Slovenijales, del ceste, ki pelje mimo letališča. Jarki se vijejo tudi med sedanjo cesto, staro strugo, ter njivo onstran stare struge — Hmezadova njiva (kjer je drevo in nekaj grmovja, ležita najmanj dva groba po 10 do 15 metrov dolžine). Ostali deli jarkov, ki jih je presekala regulacija Ložnice pa leže na Strenčanovem travniku (lastnik živi v Levcu).

Žrtve so streljali v stari stavbi „Tirgot“. Ponoči so se slišale srbske komande „klekni“ - nato je padel strel. Streljali so v tilnik kleččega. Matere z dojenčki so iskale mleko v okoliških hišah.

Vsa akcija je trajala 14 do 20 dni.

Informacije bi lahko dali ga. Darinka in Melhior Jošt, g. Podjavoršek Albin iz Babnega, g. Strupi - lastnica „Tirgota“, g. Leban Lici, uslužbenec PUVA, sedaj živeči v Arclinu, g. Seles Dominik Kersnikjova 4a, g. Pavšel iz Celestinove ulice, g. Fazarinc Vera in hčerka Elvira, g. Pavel Jerman radiotelegrafist v enoti pri Joštovem mlinu. Prav tako tudi g. Jože Kuder iz Levca. Pri Joštovih se je v peči skrtil begunec, ki so ga prišli iskat, pa ga g. Darinka ni izdala, ostal je živ (po imenu Franc). Prav tako bi bilo potrebno povprašati še ing. arhitekta Hartmana, ing. Čuček Dragota ter izvajalce gradbenih del. Nekaj o tem bi vedel tudi g. Smodej Ivan, ki živi sedaj v Vojniku, nato Ivan Grobelnik tajnik KS Babno, Lorgar Neža Tkalska 38 a, pošta Rogatec, Slapar Franc Tkalska 14 Celje, Rems iz Skalne kleti in Slapar Peter iz 304 ali 305 Bataljona Slovenijales je takrat pri gradnji kupil 12 krst, na celjsko pokopališče pa je bilo pripeljanih samo 5. Krste so zakopali na J strani pokopališča med 3. in 4. oddelkom. O natančnem številu krst bi lahko dal podatke takratni direktor Slovenijales, oz. sedanji lastnik podjetja „Biodom“ na Teharski cesti. Potrebno bi bilo še raziskati grobišče pri črpalki pitne vode v Levcu in pa tam, kjer stoji sedaj nova zgradba Lesnine in trgovinski kompleks.

Nekega dne dopoldan v juniju ali juliju 1945 leta, sta v Strenčanovem vrtu v Levcu sedela in zajtrkovala 2 italijanska vojna ujetnika, ki sta se vračala domov. Mimo je prišla dolga kolona zapornikov, ki so jo zastraženo (stražarji so bili na konjih) peljali iz smeri Celja proti Arji vasi in Petrovčam. Partizani na konjih so zagledali ta dva vojna ujetnika in ju na licu mesta kar v Strenčanovem vrtu ustrelili.

Grobišče Mlinarjev Janez

Tukaj je bilo zbirališče, zapor, mučilnica in morišče za 4-5.000 Celjanov slovenske in nemške narodnosti, slovenskih domobrancev, hrvaških beguncev — ustašev. Grobišča so na samem robu platoja na ravnici ob zahodnem robu zidu, na jugu v grabnu ob železniški progi, na vzhodu na obdelani njivi, pod plesiščem in verjetno tudi v kletah same stavbe. Prav tako pa tudi na prostoru proti Voglajni, kjer je avtopark Železarne Štore in del nove tovarne. Na vratih posebne sobe se še sedaj vidi napis, ki je bil vrezan z nohtom ali kakšnim drugim predmetom, kjer je neznana žrtev zapisala, da je tu preživela najtežje dneve svojega življenja.

Žrtve so vozili iz smeri Štor, jih zapirali v kletah stavbe sedanje krajevne skupnosti, od tam pa na morišče pri Mlinarjevem Janezu. Veliko žrtev je bilo spravljenih direktno z vagoni, ki so stali na železniških tirih. Nekaj so jih odpeljali v Taborišče Teharje, veliko število pa je bilo kar takoj postreljenih ob zidu Mlinarjevega Janeza. O dogajanjih bi lahko vedel kaj povedati g. Edvard Golc, sedaj živi v Trubarjevi ulici v Celju, svojci pokojnega Petra Štanteta — Skale, šofer Šket iz Teharja, ga. Rednak, bivša lastnica trgovine v Teharju, ter njena hčerka Zlata, ki je učiteljica v Šmarju pri Jelšah, tajnica KS Teharje z dekliškim priimkom Stojan Alenka, ga. Jencič Mira, upokojeni poštni uradnik iz Teharja; ga. Koštomaj Silva, doma na Teharju, stanuje v Celju; gospodična Marica Mirnik, živi v prostorih KS, prav tako g. Vrečar (po domače Izak). Nekaj bi vedel povedati tudi g. Janez Sever, ki je bil šofer Petra Štanteta — Skale (sedaj urednik Nove dobe); bivši predsednik sindikata Štore g. Mastnak, ki živi v Nemčiji; g. Ocvirk iz Vojnika; g. Eller Franc, kovač iz Velenja; ga. Božič, Celjska 37b, Vpojnik; ga. Tilčka iz samostana Sv. Andreja v Avstriji; prav tako svojci „Dura“, ki se je zapil in redno zahajal v gostilno Lavrič na Teharje. Prav tako svojci g. in g. Lavrič. Nekaj bi vedel povedati tudi g. Bogdan Šnabl iz Frankolovega. Preveriti je potrebno arhive iz taborišča Mlinarjev Janez, poiskati preživle zapornike in njihove svojce. Prav

tako še živeče borce, npr. kapetana Tomota (Jurčec Ivo), ki živi v Celju in je ozko sodeloval z g. Golcem. Prav tako pa tudi g. Rista Gajška.

Taborišče in grobišče Teharje z okolico

Taborišča z barakami in kletnimi prostori je bilo razmeščeno na platoju med dvema dolinama. V prvi dolini, ki je v začetku pregrajena z zemeljsko pregrado in napolnjena s piritno brozgo, je na dnu cca. 150 m dolgo, skoraj 5 m široko in do 2 do 3 m globoko grobišče. Desna stran doline, ki se odpira proti SZ, na pobočju, ki se vzpenja proti kmetu Kopitarju je bila prepletena s strelnimi jarki, ki so se spuščali proti centralnemu jarku. Na koncu doline (blizu sedaj stoječega križa) je velik betonski bunker, ki je sedaj vgrajen v drugo pregrado. Na desni strani druge pregrade je bila dolga zamočvirjena dolina, ki se je razpotegala proti cerkvi Sv. Ane. To dolino prekriva sedaj tekoča sadra in rdeče blato. **Na drugi strani platoja, kjer je stalo taborišče, je sedaj komunalno odlegališče.** Tam je druga dolina katere na dnu še vedno teče potok. Dolina se spušča proti kmetu Brinovcu, desna stran tega pobočja gledano s strani Bukovžlak — Blagovna je sedaj zasipana s komunalnimi odpadki.

Vsi jarki, ki so bilo izkopani zaradi vojaškega vežbanja v času nemške okupacije so napolnjeni s trupli povojnih žrtev. Prav tako tudi betonski bunker, ki je vgrajen v pregrado. Desna stran druge pregrade (gledano od postavljenega križa) je zasula vhod v prej omenjeno zamočvirjeno gozdno dolino. V tej dolini je polno grobov žrtev (med ostalimi tudi oficirji slovenske domobranske vojske). V samo drugo pregrado je bilo z buldožerji potisnjeno naravno in umetno razbrazdano površje pobočja med kmetom Kopitarjem (po domače Martun) skupaj z grobišči vred.

Prva pregrada (pregrada piritnih ogorkov) je bila načrtovana v Ljubljani pri SMELT-u. Lokacijo je določil pokojni g. Viktor Skale (uslužbenec UDBE in vplivni politik v občini Celje), ki je bil takrat šef Cinkarniškega „transporta“. G. Viktor Skale je bil očim žene g. Toneta Zimška (bivšega direktorja Razvojnega centra in bivšega župana mesta Celje). G. Anton Zimšek je tudi kot direktor RC vodil načrtovanje projektov o razširitvi Cinkarne Celje. Nato pa je kot župan vodil skupčinsko verificiranje „programa razširitve Cinkarne Celje“, vseskozi skupaj s svojim bratom Jožetom Zimškom (bivšim županom mesta Celje). Gradnjo druge Cinkarniške pregrade pa je vodil pokojni dipl. ing. Jaka Razpotnik doma iz Rogaške Slatine (vdova Cveta, kasneje poročena Kuzmin, je živela v bivši Vestnovi hiši na

Miklavškem hribu.

Gradnja prve pregrade ni imela nobene strokovne podlage (geološke, reliefne, itd...), ampak samo politično vsebino. Vsebinska pregrade je že čez nekaj let prodrla na dan na nižje ležečih nekaj hektarjev velikih površin njiv in travnikov. Del rdeče brozge je še vedno viden, saj je pomešan v njivski zemlji spodnje tretine njive, ki je sedaj last Hmezada. Politično podlago vsega Cinkarniškega kompleksa si razlagamo z dejstvom, da je kompleks postavljen na obširnih grobiščih v Bežigrasjski dolini. Posebno poudarjamo in opozarjamo na dejstvo, da je kompletna pozidava Bežigrasjske doline skupaj z vojaškimi objekti, ter gradnja Gradisovih kompleksov v drugi dolini prav tako tudi lokacija smetišč in odlagališč ter vojaških objektov v gozdu Bukovžlak, imela fizično prikriti največji slovenski povojni zločin. Posledično pa prisiliti prebivalstvo teh območij, da se iz teh krajev izseli.

V ta dogajanja in delovanja prikrivanja je vseskozi bila vpletena najvišja zvezna, republiška in občinska politična policijska, vojaška in strokovna oblast. Prav tako tudi vseskozi Cinkarniško najvišje vodstvo. Velik del te oblasti še vedno obvladuje to območje, zato je tako težko dobiti kakršno koli uradno ali strokovno podporo pri raziskovanju tega.

Trikotnik Bežigrad, Teharje, Mlinarjev Janez je trikotnik smrti slovenskih povojnih revolucionarnih dogajanj. Skozi ta trikotnik smrti s centralo na Teharju je šlo v smrt nekaj 10.000 ljudi, nekaj je bilo izpuščenih, posebno proti koncu leta 1945 in v začetku 1946.

Del žrtev je pokopan pod sedanjo komunalno deponijo, del pa od deponije na področju gozdov, kjer so nekateri vojaški objekti. Potok, ki teče iz te doline proti Drinovcu je bil poleti 1945 krvav. Na tem področju so poleg streljanja pobijali tudi z ročnimi bombami, (delci granat se še sedaj najdejo zaraščeni v drevesih).

Veliko grobišče se nahaja tudi v gozdu SZ od Teharskega pokopališča med urejenim gozdnim izvirov vode in kmetom Goriškom. Prav tako je bilo grobišče pod stavbo sedanje trgovine Kolar, ki leži na levi strani ceste proti Sv. Ani, tik pod Teharskim pokopališčem. Tukaj so bile pokopane žrtve eksplozije letalske bombe na Štorski železniški postaji (okoli 40). Posmrtni ostanki so bili odpeljani od uslužbenca Teharskega pokopališča, neznano kam.

Število žrtev na Teharskem območju se giblje med 4 — 6.000 ali več.

Tu počivajo slovenski domobrance in njihove družine, hrvaški in srbski begunci, Slovenci in Nemci s področja Štajerske, nemški ujetniki in tudi partizani, ki so se upirali streljanju žrtev. Domobranski ujetniki (skupina C - določeni za smrt) niso imeli strehe nad glavo. Na vročem soncu so dopoldne morali ležati na hrbtu, popoldan pa na trebuhu. V kletnih prostorih so ponoči streljali in klali. Prav tako je bilo nameščenih veliko mesarskih kavčev, kamor so žrtve žive obešali, da so počasi umirale. Prostor je bil po stenah, stropu in tleh poškopljen večplastno s krvjo. Dojenčke žrtev so položili na voz platonar, kjer so čez dan bili izpostavljeni vročemu soncu, ponoči pa nočnemu hladu. Dojenčki so bili brez tekočine in hrane. Jok je utihnil po dveh dneh. Otrokom so pred smrtjo rezali ude, da so njihovi kriki strahotno vplivali na njihove matere, ki so bile zaprte v bližini. Največ o teh dogodkih bi lahko povedal pokojni Edvard Golc, ki je bil v taborišču večkrat viden. Pokojni g. Oskar Leskovšek (harmonikar v kavarni Evropa) je bil tu čepe zazidan skoraj 14 dni. Hrano so mu dajali skozi lino. Ko je neki dan zaslišal glas g. Golca ga je poklical. G. Golc je izdal ukaz, da se zid okoli njega podre in g. Leskovšek je bil še isti dan izpuščen. O tem bi vedel več povedati sin g. Leskovška, ki živi v Celju. Neka gospa, ki je bila zaprta v barakah je g. Evarda Golca videla jahati na belem konju okoli ležečih zapornikov. Šele čez eno leto je izvedela, da je bil to g. Golc, ker ga je prepoznala, ko je bil na obisku pri sosedu.

O dogajanjih v taborišču bi lahko nekaj povedal g. Anzek Kamenšek čevljar iz Bukovžlaka, ki je bil komandir Teharskih straž. Prav tako tudi Mimi Ostruh iz Trnovelj, ki je hodila, po lastni izjavi, žrtve streljati ponoči. Veliko bi vedeli o tem tudi svojci pokojnega Dura, ki je bil v pijanem stanju izvrševalec najrazličnejših načinov nenaravne smrti. Prav tako bi lahko veliko vedel g. Franc Koželj kmet iz Bukovžlaka, bivši gostilničar, kajti k njemu so hodili popivati stražarji taborišča. Tudi g. Mikšič, ki živi v Bukovžlaku, sedaj ima vrtnarijo nasproti kmeta Vidmarjerja. Mati g. Mikšiča je bila kuharica v taborišču, kamor jo je hodil večkrat obiskovat. Nekaj bi vedela povedati o tem tudi ga. Pleterski, ki živi na Ostrožnem in katera je bila zaprta v taborišču in v barakah pri tovarni Metka. Tudi g. dr. Vrtovec, okulist v bolnišnici Celje je bil bivši taboriščnik na Teharju. Podobno usodo je doživljal g. Teršar Marjan, akademski slikar, ki živi v Ljubljani. Določene podatke bi lahko tudi dali svojci bratov Adija in Poldija Bruderman iz Slovenskih Konjic, ki sta bila na Teharju umorjena. Prav tako tudi g. Zupanc Albin, ki živi v Slatini, KS Žmartno. Bil je sodnik revolucionarnega sodišča na Teharjih. Tudi svojci g. Bezenšek Harta iz

Slovenskih Konjic, ki je bil taboriščnik na Teharjih. Ime grbastega stražarja bi vedel povedati g. Golc. Prav tako tudi partizanski župnik, ki je bil sodnik na Teharju in je vedno nosil pri sebi puško. Določene informacije bi lahko dal tudi g. Bogdan Šnabl iz Frankolovega, ki je bil takrat pri KNOJ-u in je moral spremljati kamione smrti. Tudi vsi tisti, ki so navedeni pri opisu grobišča Bežigrad (Kopitar, Rezar, Ambrož, ki živi v Začretu, g. Golec Marija iz Trnovelj, katere pokojni mož Ivan je bil zaprt v taborišču od februarja 1946 do junija 1946).

Svojci pokojnega fotografa Rika Mlekuža, ki je bil uradni fotograf OZN-e in KNOJ-a pri likvidacijah omenjenih žrtev in kateri je imel atelje zraven farne cerkve v Celju, bi lahko imeli še negative o teh posnetkih. Njegova druga žena je živela na Glavnem trgu s teto Milko, njen sin je imel fotografski atelje. Veliko bi lahko povedal tudi kapetan OZN-e „Tomo“, ki živi v Celju. Povprašati bi bilo potrebno tudi g. Ivanko Kunc, ki je bila doma v bližini vhoda v taborišče Teharje. Sedaj živi v Novi vasi pri g. Jožetu Pratnemerju. Veliko podatkov ima tudi g. Leljak, pisec knjig „Teharskih taborišč“ pa Janez Zdešar, avtor knjige „Spomini na težke dni“, ki živi v Nemčiji in Ivan Korošec avtor knjige „Teharje-krvave arene“. Prav tako tudi drugi slovenski izseljenci. Pri ugotavljanju resnice teharskih dogajanj bi lahko sodelovali borci NOV, bivši KNOJ-jevci, OZN-ovci in seveda dokumenti iz takratnega časa, vključno še s sedaj živečimi prebivalci v okolici Teharja.

Prav tako tudi g. Robert, pripravljalec filmske dokumentacije o grobiščih, ki ima ženo v Celju. Potrebno bi bilo vprašati tudi g. Mastnaka, šefa kmetijskega posestva na Ponikvi pri Šentjurju. Glede namenske lokacije odlagališč in gradenj v Bežigrasjski dolini, pa lahko pripomore veliko g. Marjan Ašič, upokojenec, g. Drago Čuček, g. Valter Ernest, g. Jože Zimšek, g. Tone Zimšek, itd.

Grobišče Zgornja Hudinja — Nova vas

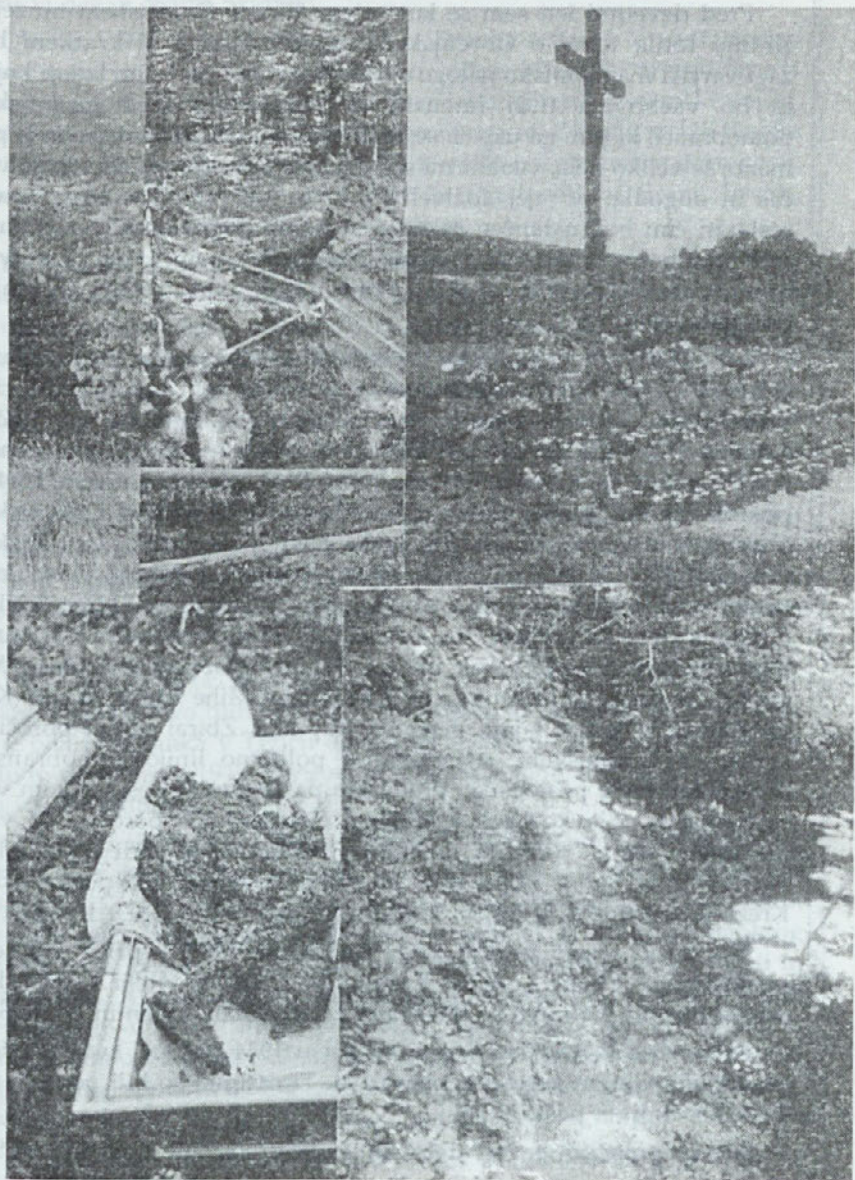
Od roba bivše opekarniške jame — Opekarne Celje (sedaj ERA Velenje) preko njiv v ravnici pod Golovcem, pod šolo F. Roša, pod vrstnimi hišami bivše tovarne Toper, mimo „panceršper“ (betonski stebri ob cesti Nova vas — Dobrava), v smeri trgovine na Ostrožnem se je vil globok (2,5 — 3 m) in širok (okoli 3 m) protitakovski jarek, ki je bil strojno izkopan. V tem več kot kilometer dolgem jarku počivajo na vzhodu — hudinjski strani — hrvaški begunci, ustaši. Okrog vrha zahodno od šole F. Roša v okroglih jamah bivše protiletalske zaščite, nemški ujetniki, v ravnici proti Ostrožnem pa tudi Slovenci, ki so bili zaprti v Starem piskru. Število žrtev je lahko 8, 12 ali več tisoč.

Nogometno igrišče g. Šestna — bivši lastnik tovarne Emo, je bil nabito poln hrvaških in drugih, tudi slovenskih zapornikov. V sredini igrišča je bil zamrežen prostor, kjer je bila hrana in cigarete. Kdor se je temu kraju približal, je bil ustreljen. Poln stadion ujetnikov — zapornikov je bil izpraznjen v enem tednu. Žrtve so peljali najprej v Hudinjski gozd na levi in desne strani „Slovenike“ v smeri veterinarske konjačije v Lahovini. Tukaj je poseben odred srbskih partizanov skupaj s slovenskimi partizani streljal noč za nočjo. Nekateri so imeli po tri brzostrelke, ker se je orožje zaradi neprestanega streljanja pregrelo. Trupla so morali voziti iz zaselkov Dobrava in Zg. Hudinja na lojterskih vozovih in vozovih platonarjih v protitankovski graben. Z vozov so jih spravljali s pomočjo krevljev za kopanje gnoja. Pri bližnji konjačiji so si izposodili 5 — 10 konjev (hoteli so jih 15), da so z njimi tlačili trupla. Po končanem delu so postrelili tudi konje. Vse skupaj so pokrili s smrekovimi vejami in tanko plastjo zemlje. Domačini iz zaselkov Hudinja in Dobrave, skupaj z otroki, so morali ob jutrih pomagati pri zagrebavanju žrtev. Ga. Planinšek, lastnica hiše in njiv na levi strani ceste Zg. Hudinja — Dobrava, je leta 1945 šla na svojo njivo pod hišo okopavati krompir. Njiva je bila prepravljena s krvavkasto tekočino. Ga. se je odločila, da na tej njivi ne bo nikoli več pridelovala hrane za ljudi. Njivo so spremenili v travnik. Ga. Skamen iz Dobrave je pripovedovala, kako se je pri njih nastanil odred srbskih partizanov, ki so spali na kozolcu na senu. Prati jim je morala ušive, zakrpane uniforme, katere je prekuhala v svinjskem kotlu. Partizani, utrujeni in pijani od nočnega streljanja, so hodili zjutraj utrujeni spat.

O teh dogodkih bi vedel kaj povedati g. Jože Praterner (upokojeni veterinarski higienik), ki živi v svoji hiši v Novi Vasi. Prav tako domačini iz Dobrave in Zg. Hudinje (g. Jesenek, Skamenoviu, Šribarjevi, Podergajsovi, Planinškovi, Turškovi, Golihlebovi, itd.). Prav tako pa tudi g. Darko Sevnik, bivši komandir Milice Vojnik. Sedaj upokojenec in živi v Zadobrovi v bivši gostilni g. Mravljeta. Nekaj informacij bi lahko dal tudi g. Blagotinšek, Miloš, bivši preiskovalni sodnik, direktor carinarne Celje, sedaj v pokoju. Tudi graditelji šole F. Roša in Toperskih vrstnih hiš, ter stanovanjskih blokov v Škapinovi ulici bi lahko dali podatke o posmrtnih ostankih žrtev. O teh ostankih izpod šole F. Roša bi lahko bolj natančno povedal tudi g. Ivan Mravlje, bivši sekretar izvršnega sveta občine Celje, ki živi v Celju. Prav tako ing. Žnuderl Rastko, bivši načelnik gradbenega oddelka občine Celje. G. Jože Turičnik (brez roke), prav tako tudi g. Fuchs, upokojenec, ki živi v Delavski ulici, ter Marjan Rojnik iz Griž, bivši sekretar partije.

Morišča in žrtve obtožujejo

Gorenjsko domobranstvo

Pred devetimi leti sem se kot pripravnica v Gorenjskem muzeju v Kranju lotila teme o Gorenjskem domobranstvu. V kratkem bom zagovarjala magistratsko nalogo s to temo, poleti pa želim izdati knjigo, ki bo vsebovala tudi imenski seznam žrtev med gorenjskimi domobranci, ki sem ga uspela sestaviti do sedaj. Zavedam se, da je pred menoj še veliko dela, vendar mi sedaj lahko pomagajo le tisti, ki so vojni čas in dogodke po njej doživeli in, ki bi lahko z izjavami pomagali sestaviti čim bolj natančen seznam in potek dogodkov. 30. septembra 1999 pa bom v Muzeju novejše zgodovine pripravila razstavo o domobranstvu na Slovenskem, kjer bo prikazano tudi Gorenjsko domobranstvo.

Pri oblikovanju Gorenjske samozaščite, Oberkrainer Selbstschutza, oziroma Gorenjskega domobranstva, je sodelovalo več organizacij in posameznikov. Prve postojanke Gorenjskega domobranstva: Lučine, Gorenja vas, Suhi Dol in Črni Vrh, ki so spadale pod finačno obmejno stražo, so bile ustanovljene že decembra 1943 oziroma januarja 1944. Te postojanke do konca vojne niso uredile odnosa do Gorenjskega domobranstva. Sicer so jih šteli med postojanke Gorenjskega domobranstva, finančno pa jih niso podpirali. Februarja 1944 je bil ustanovljen pokrajinski odbor za Gorenjsko, v katerem so bili radovljiški odvetnik dr. Albin Šmajd, dr. Jože Lavrič, kranjski odvetnik dr. Anton Megušar in dr. Tine Debeljak, urednik kulturne rubrike v Slovincu. Maja 1944 pa je prišel na Gorenjsko nečak ministra Mihe Kreka, Slavko Krek. Predstavil se je kot tajnik generala Rupnika. Zbiral naj bi poročila o stanju na Gorenjskem, reorganiziral politično linijo domobranstva, organiziral nove postojanke, predvsem pa zagotovil postojankam večjo samostojnost. Slavko Krek je dobival obveščevalna poročila od vodje Slovenske legije, Rudolfa Smersuja. Sodeloval je tudi z Rudolfom Humerjem iz Škofje Loke, ki je bil oficir za zveze med postojankami. Kreka je seznanil z Šalterjem Hochsteinerjem, vodjo NSDAP Kranj.

Gorenjski organizatorji so že 15. marca in 9. aprila ustanovili postojanki v Škofji Loki in Kranju. Med ustanovitelji Gorenjskega domobranstva v Kranju so bili Franc Erpič, Milan Amon in Franc Šenk.

Slovenska in Sokolska legija sta jeseni 1944 pošiljali svoje može na postojanke Gorenjskega domobranstva. Ti častniki so bili pozneje med poveljujočimi na postojankah.

Med domačini pa so delovali tudi predvojni voditelji SLS za

Gorenjsko: iz Avstrije se je leta 1944 vrnil nekdanji narodni poslanec JRZ in banski svetnik Janez Brodar iz Hrastja pri Kranju, aktiven je bil kranjski dekan Matija Škerbec.

Oktober 1944 je bil v vili Savnik v Kranju sestanek organizatorjev domobranstva, kjer so govorili o podrobnostih organiziranja domobranstva, pa tudi o možeh prisilno mobiliziranih v nemški vojski, ki bi jih skušali vključiti v Gorenjsko domobranstvo. Prisotni so bili Slavko Krek, Janez Brodar, Alojz Perne, kasnejši vodja propagandne dejavnosti, Janez Ovsenik, aktivni organizator iz Predoselj in Franc Juvan, organizator domobranstva na domžalskem.

Postojanke Slovenskega domobranstva so sodelovale z gorenjskimi postojankami, čeprav nemški okupator tega ni dovoljeval. V svojih poročilih so slovenski domobranci navajali gorenjske postojanke kot „postojanke izven območja“. Domobranci iz Suhega Dola in Lučin so že aprila 1944 skupaj z domobranci iz Rovt odšli v vasi okoli Gorenje vasi in Št. Jošta. 43. četa iz Horjula je tudi večkrat obiskala postojanko v Gorenji vasi. Predvsem pa so iz Ljubljanske pokrajine pošiljali knjige in propagandiste.

Gorenjske domobranske postojanke so bile razvrščene v trikotniku Brezje-Kamnik-Kranj. Drugi center je bil ob Polhograjskih Dolomitih in ta se je najprej oblikoval. Pozneje, predvidevam, da predvsem na pobudo Centra Gorenjskega domobranstva, pa je nastal center v Litiji in okolici.

Postojanka Kovor je bila ustanovljena najbrž z namenom, da se razširi domobranstvo tudi po Gornji Gorenjski, to nakazuje tudi podatek, da je bila postojanka v Trziču drugič ustanovljena po koncu tečajev na Brdu in sicer marca 1945. Prvič so postojanko ustanovili poleti 1944 pa je bila kmalu ukinjena.

Ob drugi ustanovitvi postojanke v Trziču so poročali: „Precej na tesnem smo med strmimi gorami. Tu vsaka beseda glasneje doni, celo brnenje letal je močnejše, korak po tlaku udarja odločnejše in naša pesem kar buči skozi ozke ulice. A trobentačeva budnica se sliši daleč naokrog in verjetno se bodo morali Trzičani navaditi, da bodo z nami vstajali in z nami legli... Lepo je takole orati ledino, spoznavati ljudi, ki so bili pod partizanskim vplivom in jih pridobivati za pravično stvar. Prepričani smo, da bomo s svojim poštenim in samozavestnim nastopom osvojili Trzič in tukaj spodbili tla tuji komunistični modrosti Osvobodilne fronte. Tako bo treba pri nas na Gorenjskem osvojiti kraj za krajem“.

Na Jesenicah domobranske postojanke ni bilo. Najbrž je vplivalo

dejstvo, da so bili organizatorji že decembra 1943 ubiti. Menda tudi vodja gestapovske izpostave Clement Druschke ni bil navdušen, da bi ustanovili postojanke. Na sestanke v tovarno pa je prihajal referent za propagando s postojanke Lesce. V Kamniku se je zadrževalo sedem domobrancev vendar postojanke niso ustanovili.

Vseh postojank je bilo do 50, največ pa v ravninskem delu v trikotniku Kranj — Škofja Loka — Ljubljana — Kamnik.

Matične postojanke Gorenjskega domobranstva so imele nadzor nad manjšimi postojankami. Tako je bila Škofjeloška postojanka matična postojanka Sopotnici in Sv. Križu, postojanka Brezje postojankama Ribno in Kamna Gorica, pod postojanko Domžale sta spadali postojanki Dolsko in Šentvid pri Lukovici. Postojanka Litija pa je bila matična postojankama Kresnice in Vače. Gorenjske domobranske postojanke pa so odgovarjale nemškimi izpostavam varnostne policije Kranj, Škofja Loka, Kamnik ali Litija.

Monika Kokalj Kočevar

Muzej novejšje zgodovine

Celovška 23, 1000 Ljubljana, Slovenija

Gorenjski domobranci na Šmarni gori. April 1945

(Foto: Janez Gorenjc)

Umor mojih staršev

Tisto jesen l. 1941 so se prvič pojavili v vasi oboroženi partizani, neznan fantje, nikoli domačini. V našo hišo niti enkrat niso prišli kot prijatelji, kaj šele osvoboditelji; vedno z naperjenimi puškami, grožnjami, očitki, da smo izdajalci, da zbiramo orožje... Oče jim je rekel, naj preiščejo vso hišo, hlev, kozolec — pa tega niso nikoli storili. Kmalu smo spoznali po geslih, ki so jih širili z raznimi letaki, da je v ozadju komunistična ideja, stalinizem. Zagovarjali so upor proti okupatorju, revolucijo, ki naj pomete vse stare ideje, spremeni ves red življenja. Kako naj tako delovanje sprejmemo, odobravamo ali celo sodelujemo? V tistih časih so nam bila živo v spominu poročila iz Rusije, Ukrajine, preganjanja, stradež, neizrekljiva grozodejstva. Nekaj časa so po ovinkih skušali pridobiti Toneta in Lojzeta, pa se niti moja brata, niti kdo drug iz vasi ni odločil, da bi se pridružil OF.

Pavleta tedaj že ni bilo več doma, vstopil je v škofijsko bogoslovje, le poredko je prišel domov. Karl je po končani šoli nastopil vajeniško dobo pri horjulskem kleparskem mojstru.

Božični prazniki l. 1941 so minili skromno in v naši vasi še mirno. Na Koreni so tisto zimo fašisti požgali Vrbetovo in Maroltovo hišo, malo pozneje še Janševo. V vasi so namreč zalotili partizane. Nekatere ljudi so aretirali in odpeljali, pa so se kmalu vrnili in začeli popravljati hiše in gospodarska polopja. Vem, da je Tone pomagal dovažati opeko in drug gradbeni material.

Na očetu se je zaskrbljenost brala kar očitno. Partizani so zahtevali več in več zalog hrane iz občinskega skladišča. Temu se kot župan ni mogel ukloniti. Kako naj se izkaže pri višjem uradu? Ali naj prebivalstvu odtegne pravico do prehrane? Po svoji vesti tega ni mogel in je odklanjal pomoč partizanom. Bil je prepričan, da upor proti okupatorju tedaj ne bi uspel, da bi bilo preveč življenj izgubljenih.

Smrtno so ga zasovražili. Ko smo brali poročila o toliko umorih katoliških voditeljev, akademikov v Ljubljani, župnikov in kaplanov na podeželju, je na nas vse legla težka skrb.

Tisto pomlad sem bila za binkoštno praznike, 24. in 25. maja doma. Naslednji dan, 26. maja, sem bila z mnogimi sošolkami priča ob truplih profesorja Lamberta Ehrlicha in akademika Rojica. Zgodilo se

je na poti proti Ljudski kuhinji, v Streliški ulici, ko sta se vračala od maše v Akademskem domu. Ležala sta v cestnem prahu, oblita s krvjo. Okoli njiju pa dijaki, bogoslovci, akademiki. Glasna molitev, sveče gorijo, blagoslovljena voda, dekleta nosijo rože in jih polagajo ob trupli. Duhovnika, ki ju blagoslavlja, premaguje jok, jokamo vsi. Ne moremo doumeti te zlobe, bratomorilskega sovraštva. Morali bi se veseliti kot kristjani novih mučencev, saj smo vsi poznali nešteta udeleženja Lamberta Ehrlicha, posebno še njegovo dobroto do revežev, pomoč študentom-beguncem.

Prijateljice smo se počasi razšle, presunjene zaradi tega strašnega umora. V meni pa je brez prestanka glodala skrb. Če se sredi mesta kaj takega zgodi, kaj pa šele v osamljeni vasi, kjer smo popolnoma nezavarovani?

Dva tedna pozneje sem spet šla na Ljubogjno. V Ljubljani je bila stiska za živež, kadarkoli je kdo prišel od doma, mi je kaj prinesel. To pot sem šla sama. Mama se je šele v sobotnem mraku vrnila s polja utrujena, že od daleč sem opazila njeno omahujočo hojo. Rekla je, da je okopavala, da je sadila veliko več fižola kot navadno - „da bo vsaj tega dovolj za lačne ljudi, ki vedno pogosteje prihajajo kupovat ali pa prosit za hrano“.

Zaradi skrbi sta zadnje čase z očetom slabo spala, oba sta bila utrujena in postarana. Mama - zmeraj polna vedrine — se ni nič več nasmehnila.

„Kar čakati moramo, pripravljen sem na vse. Nikjer nisem varen,“ je rekel oče. Še na misel ni nikomur prišlo, da bi pri okupatorjevi žandarmeriji iskal varstva — kako popolnoma krivičen očitek o sodelovanju z okupatorjem!

V petek zvečer, 13. junija 1942, so bili pobiti v domači hiši na Brezovici trije člani Mravljetove družine: oče, sinova France in Vinko. Tončeta so odpeljali nekam v gozdove in ga ni nihče nikoli več videl. Tončka je bila tisto noč še pri nas na Ljubogjni. Zgodaj zjutraj se je odpeljala domov, ne vedoč za strahote pretekle noči. Niti slutila ni, da nikoli več ne bo videla svojega moža, da otrok, ki ga je nosila, ne bo poznal očeta.

Naslednjo noč, 14. junija, je skupina partizanov prišla k nam. Pasji lajež jih je naznanil, takoj so se vsi zbudili. Mama je kriknila: „Tone, beži, skrij se!“ Dobro je vedela, da se z očetom ne moreta skriti. Tone je res splezal na visoko omaro, skozi odprtino na podstrešje, skočil na

pod ter se zaril v kup slame. Toda bilo je že skoraj poletje, slame ne več veliko, iskali so ga, pa ga nekdo med njimi ni hotel najti. Pozneje mi je povedal: „Stal mi je na nogah, prav dobro me je čutil. Z bajonetom je suval v slamo okrog mene in govoril: ‚Saj ga ni tukaj, iščimo drugje.‘“ Po govoru je Tone sklepal, da je moral biti doma nekje v Posavju. „Do zadnjega diha si bom zapomnil ta glas dobrega človeka.“

Očeta so takoj odvedli na dvorišče in ga stražili, da se ni mogel nič več premakniti. Samo enkrat se je sklonil, da bi naravnal žlebiček pri koritu, kjer smo napajali živino. Partizan se je norčeval, oče pa rekel:

„Kajne, sem še vedno skrban.“ Te zadnje očetove besede je slišal Tone. Mama jim je morala odpirati omare in shrambe, da so nosili na voz vse od kuhinjskega pribora do moških oblek in čevljev. Potem sta s poveljnikom prišla še v tetino hišo, tam je bila Beta že pol ure pripravljena, se tresla od strahu. Ko sta vstopila, se je čisto pomirila in rekla mami naj očeta pripravi na smrt.

„Saj je že pripravljen“, je odvrnila mama.

„Vama nič ne očitamo. Ženske niste nič krive. Toda oče in fanta so izdajalci,“ je govoril partizan.

Beta: „Koga so izdali? Povejte vsaj en primer, povejte vsaj eno osebo.“ Poveljnik nekoliko v zadregi: „O tem bo razpravljalo sodišče, zdaj nimamo časa.“ Nato je zahteval, da sta odklenila kaščo in Mravljetovo stanovanje. Ko je v spalnici zagledal njuno poročno sliko, je rekel: „Ta je že dober, ta je že naš.“ Sliko je položil na omarico, ni je hotel gledati.

Iz kašče so prinašali vreče moke, fižola, prekajeno meso, lonce masti, kar se je pač dalo odnesti. Nato so šli še v spodnjo klet, vrata vanjo so vodila naravnost z dvorišča. Tam so bile kadi kisle repe in zelja, police za sadje, zdaj že prazne, nekaj praznih škafov in sodčkov. Vse so preiskali, še zdaj niso verjeli, da Lojzeta ni doma. V resnici je bila to prva sobota, da ni prišel domov iz Ljubljane, smo ga le prepričali, naj ostane na varnem.

Iz hleva so odvedli konja, ju vpregli pred naložen voz, nato še krave in telice. Nazadnje so odločili, da mora tudi mama z njimi. Prišla je še enkrat v zgornjo hišo, tam sta imela spalnico Karl in „mali hlapec“ Tonček Vrhovec. Nista smela nikamor iz sobe.

„Jaz moram tudi z njimi. Kako boste živeli če mene bo nazaj?“ je rekla mama Karlu s tresočim glasom. Karl je vprašal partizana, kam ju

peljejo in kdaj bosta spet doma. Dobil je odgovor, da ne daleč, da bosta že zjutraj spet prosta.

Nato je žalostni sprevod začel pomikati z dvorišča po poti proti Vrzdencu. Mama je še enkrat klicala Karla in prosila poveljnika, da bi smela še enkrat v hišo, da bi rada še nekaj naročila za otroke. Ni ji dovolil. Ta pogovor je slišal Tonček skozi odprto okno. Beta ni vedela, da so tudi mamó odpeljali. Sosea - Vovkova Mica - je pri zastrtem oknu poslušala, in ko so šli mimo hiše ob njihovem vrtu, je slišala mamine besede, bolj žalosten vzdih: „Torej moram res tudi jaz v vami.“ Bila je med zadnjimi v vrsti, se opotekala, partizan jo je priganjal, da se že mudi.

Nekaj po drugi uri, v zgodnjem nedeljskem jutru so odšli. Pri Gabršku so se obrnili na kolovoz proti Zagorici. Ob treh so bližnji kmetje, predvsem Šprinkovi, zaslišali smrtne krike: „Kaj sem vam storil? Kaj me pobijate? Moj Bog, moj Bog!“ Nato en sam strel. Čez nekaj časa se je kolona živine in partizanov pomikala mimo hiš in nato proti gozdovom v smeri Lesno brdo, Ključ.

Ob prvem svitu so ljudje našli oba mrtva, očeta vsega pobitega, mamó ustreljeno. Oba sta ležala na obrazih tesno drug ob drugem.

Ljudje iz Zagorice so prišli z žalostnim sporočilom že pred prvo nedeljsko mašo. Doma sta bila le Beta in Karl. Tone se je že pred dnem odpravil na Drenov Grič in z vlakom v Ljubljano. Sosedje so pomagali — prepeljali trupli domov, ju umili, preoblekli in položili na pare. Balenčev Miha se je s kolesom pripeljal v Ljubljano, napotil se je v semeniško poslopje in tam poiskal Pavleta. Potem smo se vsi sešli pri stricu Janezu in sklenili, da morata Tone in Lojze ostati skrita v Ljubljani, midva s Pavlom pojdeva domov.

Ko sva hitela po bližnicah proti Ljubgojni, so po glavni poti že hodili kropilci v gručah, vsa hiša jih je bila polna. Mama je bila lepa in spokojna, očetova glava pa tako razbita, da so ga pokrili z ruto.

Proti večeru so se obiski ustavili. V mraku je prišel Mihcev Cene, ostal z nami nekaj časa in odšel, ko se je stemnilo. Ves večer smo bili čisto sami. Nihče se ni upal čuti z nami, vse je prešinil strah — ne pred mrtvimi, temveč pred ljudmi, ki so zmožni takih dejanj.

„Le kako naj zaupamo, da hočejo narodu dobro, če počenjajo take hudobije?“ me je jokaje nagovorila Košičeva mama. Prav tako so menili drugi sosedje.

Bilo je vse strahotno tiho okoli doma. Nič se ni zganilo, v hlevu se

edina krava, ki so jo pustili, ni niti premaknila. Nobenega znaka normalnega življenja na kmetiji, le voda je neprestano šumela v koritu pri hiši.

Drugi dan je prišel kropit horjulski župnik, globoko pretresen, da se kaj takega more zgoditi v župniji. Prišel je tudi podžupan, horjulski posestnik Janež, izrekel sožalje v imenu občine in obljubil pomoč pri pogrebu. Res je oskrbel konje in voz, da so krsti prepeljali v cerkev in na pokopališče.

Pogreb je bil v torek, 16. junija. Ob prvem svitu me je prebudil nenavaden šum, kot nekako grgranje. Hitro pogledam k mrtvima. Mami je vreka kri iz ust, tekla sem po vedro vode in brisače, poklicala še druge, brisali smo kri, čistili obleko in krsto, dokler se ni ustavila. — Da bodo vsaj mamó še videli lepo, ko pridejo bratje in drugi sorodniki.

Kmalu v jutru so se pripeljali vsi trije starejši bratje z avtom iz Ljubljane, z njimi tedanji predstojnik lazaristi, g. L. Sedej, stric Janez in drugi sorodniki z Vrhnike. Malo pozneje je prišla še skupina mojih sošolk. Udeležba pri pogrebni maši je bila velika, zbralo se je deset duhovnikov, pri stranskem oltarju je istočasno kot župnik pri glavnem oltarju maševal brat Štefan, tedaj še nismo poznali somaševanja. Nihče od cerkvenih pevcev se ni upal sodelovati s petjem, čeprav je bil oče od svoje mladosti pa prav do smrti član pevskega zbora. Orglal in pel je samo organist.

„V nebesa naj vaju spremljajo angeli,
ob vajinem prihodu naj vaju sprejmejo mučenci...“

Tolažilna molitev pogrebne obreda nas je spremljala na pokopališče. Tedaj je bila med nami še 92-letna očetova mama, Povževa stara mati. Uro daleč je prišla peš z osamljene kmetije v hribu nad Vrzdencem, kjer je bil naš oče doma. Še tisto jesen smo tudi njo položili k večnemu počitku, kar zaspala je, ni imela več volje do življenja.

Tiste večere in noči nismo prenesli, da bi odšel vsak v svojo sobo. Počivali smo v zatemnjeni kuhinji in se pogovarjali. Tako smo se vsaj nekoliko pomirili.

Mene je še venomer vznemirjalo vprašanje: Le kaj nam je mama še želela naročiti, pa ji niso dovolili? Pavel je rekel, saj si lahko mislimo, kaj je želela: da bi ostali dobri, da bi drug drugemu pomagali, da bi se oklepali molitve, vztrajali v veri in krščanskem življenju. Prav tako kot sta ata in mama živeła.

„NOB je bilo veliko zgodovinsko dejanje...“ NASILJA, ZLOČINOV IN UMOROV!

Julij 1942. Po odredbi italijanskih okupacijskih oblasti, so morali lastniki gozdnih parcel ob železniških progah in glavnih cestah posekati in do golega počistiti drevje in grmovje v širini 200 m.

Partizansko poveljstvo pa je v odgovor na italijansko odredbo prepovedalo omenjeno sečno ter čiščenje in za kršilce te prepovedi zagrozilo s smrtno kaznijo.

(Italijanska odredba je bila zato, ker so partizani v gozdovih ob prometnicah postavljali zasede in napadali promet)

V smer ob progi proti Stari Cerkvi je bila poslana patrola, ki jo je vodil vodnik Martin (part. ime). Ta je na povratku v prigroriških vrtačah naletela na grupo vaščanov iz vasi Prigorica. Ti so ob progi sekali drevje in grmovje, nekateri pa kosili krmo za živino. Ob prihodu partizanov je večina kmetov pobegnila, devet pa so jih partizani zajeli.

Partizanska patrola ni v tem primeru ravnala tako, kot je bilo dogovorjeno. V stikih med partizani in kmeti ter terenskimi aktivisti OF je bilo o italijanski zapovedi in partizanski prepovedi sečnje dosti govora. Partizanski predstavniki (prejšnji politkomisar čete Metod — Keržič) so kmetom povedali, da bodo sekače partizani obstreljevali tako, da bodo ti pobegnili. Ta partizanska patrola pa tega ni upoštevala in je 9 sekačev zajela, aretirala in jih odgnala v svoje taborišče.

Takrat sem bil borec v tej četi. Ko sem se tega dne vrnil iz nekega obhoda, sem pred taboriščem zagledal ujetnike. Bili so iz Prigorice, moje sosednje vasi. Samo enega med njimi nisem poznal, to je bil Kozina Jože iz Zlebiča-Roku, ki je pomagal bratu v Prigorici. V Zlebiču je bil poverjenik OF.

Bili so prestrašeni, pa sem jim dejal, naj se ne bojijo, ker jim ne bomo nič naredili. Ko bodo zaslišani, naj se sklicujejo na dogovor s partizani, da jih bodo obstreljevali, oni pa bodo pobegnili.

Šel sem v taborišče k štabu in povedal, da ujetnike poznam, da gre za poštene, OF-u naklonjene ljudi in ne za njene sovražnike. Predlagal sem, da ujetnike takoj izpustimo. Štab sem seznanil z dogovori o sečnji s kmeti in organizacijami OF na terenu. Odgovora nisem dobil, na moje

začudenje pa sem videl samo neprijazne in mrke poglede.

Pri ponovnem razgovoru z ujetnikom Jožetom Arkom mi je ta rekel, da bi z bratom, Francetom in Jožetom Kozino iz Zlebiča ostali pri nas v enoti, to je, da stopijo v partizane, češ: „Enkrat bo tako in tako treba iti, gremo pa zdaj“. Ostale pa naj izpustijo, ker so stari, betežni in nesposobni za večje napore. Jože iz Zlebiča je že prej hotel v partizane, pa ga niso pustili zaradi dela na terenu. S tem sem šel v štab. Od komisarja Venišnika pa sem dobil odgovor: „To je proti odredbi štaba grupe odredov in za tiste, ki tega ne spoštujejo, je določena smrtna kazen. Imamo svoje zakone, ki se jih mormo držati“, je dodal komandant Vasja Zgonc. „Moramo jih pobiti“ je odločno pritrdil obveščevalec Miro. „Če jih ne bomo danes devet, jih bomo morali jutri devetdeset“, je navrgel Venišnik.

Proti poboju je nastopil še Svobodan (part. ime), ki je bil začasno v naši četi (padel je kot divizijski obveščevalni oficir l. 1944 v Dolenskih Toplicah). Tudi on ni uspel spremeniti odločitve Milana Venišnika.

„Ali se zavedate, kakšne bodo posledice tega na terenu, kakšno bo razpoloženje ljudi v Ribniški dolini? Koliko ljudi se bo zaradi tega obrnilo proti nam?“, sem vprašal štabovce.

„Za koga pa se ti zavzemaš, koga zagovarjaš, hočeš še ti z njimi?“ je zasikal Venišnik.

„Lahko, če imam za kaj“, sem odvrnil.

Venišnik me je še spomnil, da sem skojevec in da bom moral ujetnike tudi streljati. Odgovoril sem, da nedolžnih ljudi za nobeno ceno ne grem ubijati. Ujetnikom so pobrali orodje — nekaj sekir, žag, kos in dve kravi, ter jih odpeljali proti breznu — Žigloviči. Na robu brezna so jih pobili s strelji v tilnik in jih zmetali v jamo - streljala sta vodnik Martin in Duško.

Naredil sem vse, kar sem mogel, da bi preprečil to divjaštvo. Na žalost drugi partizani niso naredili nič, samo zgroženo so opazovali dogajanje. Komandir čete Ivan Kovačič-Efenka je bil kot statist — sploh se ni oglasil.

Drugi dan je bila akcija na vlak. Mine so bile dobro nastavljene, po eksploziji je vrglo lokomotivo s tirnic, tudi nekaj vagonov. Vendar napada, kot je bil zamišljen, ni bilo. Iz zadnjih blindiranih vagonov so začeli Italijani streljati. Partizani so bili zaradi poboja nedolžnih kmetov malodušni, dejanje prejšnjega dne jih je paraliziralo. Koliko od njih je v naslednjih dnevih in tednih, ko je po teh terenih divjala okupatorska

ofenziva, zapustilo partizanske enote (dezertiralo) zaradi tega poboja, ne ve nihče. Štab bataljona je na hitro, skoraj skrivaj zapustil 4. četo. Že dva dni zatem je prišel v četo preiskovalec Glavnega štaba. Najprej je zaslišal komandirja 4. čete Ivana Kovačiča-Efenka ter Svobodana in mene. Na zasliševanju sem podrobno opisal potek dogodkov. Komandirja je dal razorožiti in pod stražo (aretacija), ker ni preprečil omenjenega poboja v svoji enoti.

Misli sem, da bodo omenjeni štabovci strogo kaznovani (tudi preiskovalec mi je to rekel). Presenečen sem bil, ko sem ugotovil, da praktično niso bili kaznovani.

Najbrž bi bili dogodki v naslednjih vojnih letih v Ribniški dolini, posebno pa v bivši občini Dolenja vas, precej drugačni, če ne bi bilo tega poboja. Za vse prebivalce bi bilo lažje, nasprotnikov NOB bi bilo dosti manj, partizanov pa več, posebno, če bi tri fante sprejeli v partizane, namesto da so jih pobili.

Ubiti so bili:

Tone Arko in sinova Jože ter France, Anton Gorše — invalid, Janez Kozina, Franc Tanko, Franc Trdan, Anton Henigman in Jože Kozina iz Žlebiča (Rokn).

Mirko Gorše-Iztok

*Vam naši mrtvi bratje —
mučenci pa dekleta, žene,
matere, otroci in dojenčki
mučeni in pomorjeni
v krvavih partizanskih
orgijah,
slava in večen spomin!*

Krvava bela nedelja

Spopad na Hudem Koncu pri Svetem Gregorju

Leta 1968 je v Beogradu izšla knjiga o Levstikovi brigadi, ki jo je pod naslovom *Naprej* napisal njen nekdanji politkomisar Janez Perovšek-Pelko. Na straneh od 91 do 96 je opisan spopad med prvim bataljonom Levstikove brigade in domobranskim vodom iz Velikih Lašč v noči na 17. April 1944 na Hudem Koncu pri Svetem Gregorju. Ker sem se kot domobranec z Levstikovo večkrat spopadel, sem knjigo z zanimanjem prebral. Zgrožen sem ugotovil, kakšne laži je moral brati slovenski narod in to od ljudi, ki so se med vojno skrili pod lepo zveneče besede NOB — narodnoosvobodilni boj. V resnici pa so bili uničevalci slovenskega naroda.

Bližal se je 17. april 1944 oziroma bela nedelja, čas žegnanja pri Sv. Gregorju v Slemenih. Gregorska dekleta so bila po večini protikomunistično usmerjena, saj so imela pri domobranci, že prej pa pri vaških stražah, svoje brate in očete. Domobranci v Velikih Laščah so povabila, da pridemo na žegnanje, kar smo jim z veseljem obljubili. Toda zvečer pred žegnanjem smo dobili sporočilo, naj ne hodimo na žegnanje, saj bo prišla Levstikova brigada s štirimi bataljoni in štabom brigade. Novico smo sprejeli z grenkim priokusom in sam se z njo nikakor nisem mogel sprijazniti. Žegnanjski štruklji so preveč dišali.

Nadporočniku Stanetu Budi, vodniku prvega voda in namestniku komandirja 114. čete sem predlagal, da bi Levstikovo napadli. Takrat sem bil desetar prve desetine in Budov namestnik. Ker sem dobro poznal teren, sem mu naredil načrt za napad. Moj predlog je bil, da gre v akcijo samo njegov vod, to je okoli 40 vojakov. Svetoval sem, da bi iz Velikih Lašč neopazno krenili proti Ortneku, kjer bi se razdelili v dve skupini. Prva z nadporočnikom Budo in menoj bi krenila proti staremu ortneškemu gradu in naprej proti bližnji vasi Hudi Konec, ki je tudi moja rojstna vas. Drugo je vodil Anton Oblak skozi dolinico Domalnico in se je vzpela v smeri vasi Graben, ki je Oblakova rojstna vas. Tako smo tudi naredili. Naša skupina, okoli 20 vojakov, se je v temnih zgodnjih jutranjih urah vzpela mimo starega ortneškega gradu pred marof, kjer je stal velik skedenj graščaka Oskarja Kozlerja. Poveljnika sem opozoril, da se ustavimo, saj sem domneval, da bi lahko bila tam zaseda. Ker sem imel takrat še puško mavzerico, sem nadporočnika Budo prosil, če mi lahko posodi njegovo brzostrelko. To je tudi storil in to opisal v reviji Tabor, ki izhaja v Argentini (Buda je tam pred enim letom umrl).

V tistem času je bil duhovnik pri Sv. Gregorju Donat Jug, ki je tja prišel kot izgnanec z Gorenjske. Jug je pisal dnevnik, ki se je ohranil in iz

katerega lahko danes razberemo mnoge dogodke in podrobnosti, ki bi drugače šli v pozabo. Poglejmo, kaj je o napadu velikolaških domobrancev na Levstikovo brigado napisal Donat Jug. Dogodku je dal naslov Krvava bela nedelja.

„Sv. Gregor dne 17. aprila 1944. Na včerajšnje Belo nedeljo so se tu odigravale hude stvari. Zjutraj ob pol tretji uri t.j. še pred zoro (v resnici okoli pol šeste ure, op. V.L.) so pričele prav v bližini regljati strojnice. Krogle so piskale sem od Grabna in od Hudega Konca tako na gosto, kot bi toča padala. Tedaj so v nasprotno smer pričele streljati še strojnice gregorskih komunistov. Takoj smo uganili, da je prišlo do spopada med komunisti na Grabnu in domobranci. Bilo je tako hudo in nevarno, da ni nihče upal iz hiš, ker so krogle iz strojnice razbijale opeko po strehah in se zatikale v cerkvene stene. Borbeni partizani so se vkopali v zasedo na Močevem hribu, drugi so pa zbežali v hosto, ki je blizu pod hribom. Gregorci so čakali v pritličju hiš, da se je pomirilo. Šele okrog 8. ure je vse prenehalo. Jutranje nedeljske službe Božje tisto nedeljo ni bilo, ker ni bilo blizu nobenega človeka.

Ob 9. uri je vabilo za službo Božjo ob 10. uri. Tedaj se je položaj razjasnil. Domačini so pripeljali s Hudega Konca dva mrtveca. Povedali so, da so ponoči laški Nemci in domobranci partizane presenetili in jih 28 zajeli, nekaj pa pobili. Tistim, ki so bili nastanjeni v tisti vasi, so pobrali tudi vso imetje. Tedaj so šli streljat in poditi še druge skupine tudi na Graben. Na sv. Gregor tisti dan niso nameravali prodirati, ker bi imeli preveč žrtev. Zato so se umaknili v Lašče.

Opoldne je bilo že vse pomirjeno. Partizani so spet prilezli iz skrivališč ter so bili dobre volje, da jim domobranci niso upali do živega. Toda ob 4. uri popoldne so se v Laščah začeli oglešati topovi in na Sv. Gregor metati šrapnele in granate. En šrapnel je takoj zadel Jernejevo hišo (last terenca Franceta Perovška, op. V.L.) in razdejal del strehe; pri tem je bil težko ranjen v golšo en partizan. Takoj so ga odpeljali, a ne vem kam. Ob 7. uri zvečer so ponovno začeli sem na Sv. Gregor metati šrapnele, ki so padali okrog požgane šole in župnišča. To pot so se ponovno v g. svetnikovi sobi razletele vse šipe v oknih, ter sta v sobo priletela dva drobca od šrapnela in se zarila v steno in strop, medtem ko je bil g. svetnik v sobi. Velika sreča je, da ga ni bilo kaj prizadelo. Okrog 8. ure se je spet vse pomirilo. Toda ob pol enajsti uri zvečer so pričeli ponovno na gosto padati šrapneli in je tako pokalo kot ob hudi uri. Spet smo morali vstati in iti vedrit v kleti. Končno so komunisti le sprevideli, da gre zares. Začeli so se pripravljati na odhod. Toda okrog Grabna so še od zjutraj imeli še sedem mrličev. Ponoči so te mrliče zvozili na gregorsko pokopališče in še pred zoro vseh devet (dva so bili že dopoldan pripeljali) zagrebli v eno jamo. Tako je teh devet žrtev zopet, kot mnogo prejšnjih, obsojeno na pozabo, ker niso pustili o njih nobenih seznamov“.

Tako torej Donat Jug.

Svečana izjava pod prisego

Podpisani Franc Kreže, rojen 8.8.1924 v Čemšenik, Zagorje ob Savi. Zadnji naslov doma Vel Mengeš 125 do 1945. Sedaj 52 Moonsšood Cres. Neš Market Ont, L34 2KI Canada, državlján Kanade.

Koncem maja 1945 sem bil vrnjen iz Vetrinj v Teharje. Od prihoda v taborišče sem živel podnevi in ponoči zunaj na pesku skupaj z drugimi domobranci.

Po približno 6 (šestih) tednih bivanja v taborišču je mene in tri druge domobrance med 9 in 10 dopoldne poklical stražar in nas odpeljal na delo. V baraki izven taborišča, vedno pod stražo, sem s sotrpini na surov način moral čistiti stranišča. Po tem delu so nas poslali za barake. Tam smo morali pograbití dve trugi — mosilnici za prašiče. Po približno 50 metrih sem nenadoma zagledal otročje perilo, čunje. In samo 1,5 m od tega sem zagledal mrtvo punčko in potem še ostale mrtve, razmetane dojenčke. Dojenčki so ležali v krogu kakih 8 metrov. Stražar je dal nalog naložit dojenčke na truge. Osebno sem položil na trugo mrtvo krvavo punčko in še dva otročka. Moj kolega je napravil isto. Isto velja za nosilca druge truge. Te mrtve dojenčke smo odnesli v malo pobočje, kjer so bile jame, deloma napolnjene s trupli. V jamo smo iz obeh trug stresli mrtve dojenčke. Šli smo nazaj po še nove mrtve dojenčke. To pot smo poleg dojenčkov morali tudi pobrati otročje perilo. Računam in jamčim, da smo na ta način pokopali najmanj 20 (dva)set dojenčkov.

Ko smo po drugi rundi zmetali dojenčke v jamo mi je stražar ukazal: „V jamo“. Vanjo sem se spustil. Ko sem bil notri mi je stražar ukazal naj poravnám trupla. Ko sem to napravil sem se s težavo spravil iz jame.

Ko sem prišel iz jame smo z eno lopato in z rokami nametali malo zemlje v jamo. Še ob jami je stražar zagrozil ako bo kdo zinil eno samo besedo o tem, kaj ste delali, vas bomo našli in takoj postrelili.

Frank Kreže

Podpisano v moji prisotnosti

Dne 16. aprila 1993

V New Market Ont

Peter Urbanc

Zakaj moj Bog?

Zakaj moj Bog
si nas tako udaril?
Zakaj razklal si nam družine?

Zakaj očete
si pognal od plugov?
Zakaj sinove zmetal si v

globine?

Zakaj dopustil si
da onečaščali
so nam dekleta?

Zakaj Te ni biló,
ko dojenčke trgali so
z materinih prsi?

Zakaj moj Bog,
zakaj bili dežela smo
zavržena prekleta?

Zakaj moj Bog slovenski?

Narod moj slovenski:

Namesto mene
častil si zlato tele.
Sovraštvo, maščevanje
in zavist,
gorelo na oltarjih
je ljubezni smele.

Prižigal sveče
sebi si na čast.
Tvoj bog biló ti je imetje
in za košček puste zemlje,
prestavljal si mejnike,
da bi si podvojil rast.

Narod naš
vodili so véliki duhovni
in starešine bilí so farizeji.
Mamon je osvajal,
kar še v narodu
biló je zdravo in duhovno.

Če bi med vami bil
še Bog in človek,
bi tudi vi
me križali ponovno!

Narod moj slovenski:

Namesto, da bi te izbrisal
iz površja zemlje,
prekalil sem te v plamenih
ognja, mučeništva
in trpljenja.

Sedaj znova sejem zdrava zrna
v novo razorano njivo,
da bo vzknila nova rast
za lepši čas slovenski,
za poštenje, narodovo čast.

Domobranec iz Strug

Dolgoletni pevovodja v cerkvi Brezmadežne
New Toronto — Kanada

Ana Ferkulj in Marija Rus sta bili v povojnih časih obsojeni sodelovanja z domobrancem Ignacijem Križmanom, zaradi česar sta morali v zapor. Pred približno enim letom pa ju je ljubljansko okrožno sodišče spoznalo za nedolžne. A izgubljenih let jima nihče ne more povrniti.

Sestri Ana Ferkulj in Marija Rus iz Rateč pri Strugah v Suhi krajini z rojstni priimkom Bradač sta najraje hodili v cerkev in peli. Takrat je bil struški organist čedni Ignac Križman v katerega se je mlada Ana zaljubila.

„Tri leta sva bila prijatelja, petje pa je bila najina skupna strast. Bil je prijazen človek in nikoli ni govoril o politiki, niti takrat ne, ko sta s prijateljem prišla s Koroške, da bi se poslovila. Odločil se je da gre v Kanado, nekdo mu je uredil vse papirje,“ se spominja 72-letna Ana.

Kot je znano iz naše zgodovine, je po vojni na Koroško pobegnilo veliko domobrancev in tistih, ki so se nove oblasti bali. Ker se je Križman tik pred koncem vojne priključil domobrancem, mu ni preostalo drugega, kot da je pobegnil tudi sam. „Zanimivo je kako je sploh prišel tja. Ignac je bil izšolan poštar in ker v Ljubljani ni dobil službe je šel kar k domobrancem,“ je razložila njegovo nekdanje dekle.

Ilegalno čez mejo

Bilo je poletje 1946, ko je Križman s spremljevalcem ilegalno prečkal avstrijsko-slovensko mejo in se podal proti Suhi krajini, da se poslovi od staršev in dekleta. Povojna organizacija Ozna ga je označila za nevarnega domobranca, ki opravlja „špijonažna in teroristična dela zoper družbeno in državno ureditev v Jugoslaviji, kot je navedeno v obtožnici iz leta 1949, zaradi katere sta morali Ana in Marija za dolga leta v zapor. Zato ga je domača oblast pričakala po svoje. Le uro od doma ju je prestregla takratna policija. Po pričanju sester Bradač sta se fanta prestrašena zapodila po pšeničnem polju in odvrгла svoje nahrbtnike, da bi lažje ušla.

„Še dobro se spomnim, kako sta vsa zadihana in bleda ob treh zjutraj stala na našem dvorišču in hitela pripovedovati, kaj se jima je

pripetilo. Naša mama je šla iskat tiste nahrbtnike k dekletu iz vasi, ki jih je našla. Ta je morala kasneje tudi v zapor, a je reva tam umrla. Ignac je pri nas ostal dva dneva, potem pa je šel čez mejo nazaj na Koroško, od tam pa v Kanado", je povedala mlajša sestra Ana.

Matjaževa vojska

Zaradi tega nedolžnega dvodnevnega obiska sta jima bila naslednjih nekaj let odvzeta svoboda in osebno dostojanstvo. Četrtega marca 1949 ju je namreč sodišče v Ljubljani obsodilo kaznjivih dejanj zoper ljudstvo in državo ter sodelovanja z domobrancem. Ano na osem, Marijo pa na deset let zapora.

Čez mesec dni jima je vrhovno sodišče kazni znižalo na štiri leta zapora s prisilnim delom in izgubo državljskih pravic.

„Meni je prinesel dišeče milo za obraz in ženske nogavice, česar se takrat pri nas ni dobilo. To je tudi vse. Jaz nisem videla nobenih letakov in nobenega orožja, kar sem povedala tudi na zaslišanju, pa mi sploh niso hoteli verjeti. V njegov nahrbtnik pa nisem pogledala. Ta je pa menda videla letak, zato je potem dobila večjo kazni," je povedala Ana in pokazala na svojo sestro. Marija je malo pomislila in rekla: „Bil je tak manjši list papirja, na katerem je pisalo Matjaževa vojska, v desnem kotu pa so bili nekakšni verzi. Ne vem pa, kaj je pisalo. Ker sva ga z očetom potem zažgala v peči," trdi starejša sestra. Tudi pomoč, ki jo je nudila Križmanu pri prečkanju mitnice na Rakovniku, kjer je na hrbtu prenesla njegov nahrbtnik je bila v tistih občutljivih povojnih časih obremenilni dokaz, ki jo je odgnal v zapor. „Bila sem naivno dekle in rada sem komu pomagala," je razložila 76-letna Marija.

„Križman je bil pač moj fant, zato je bil pri nas vedno dobrodošel. Sicer pa smo že med vojsko vsakemu postregli, če je bil terenec (tako pravijo v teh krajih partizanom) ali pa domobranec. Vsakemu smo dali kozarec vode ali kos kruha", se spominja Ana.

Izdaja in boleče slovo

Sestri Bradač sta prepričani, da je dogodka v zvezi z nahrbtnikom članom Ozne izdal eden od vaščanov, ki je bil s Križmanom na Koroškem.

„Ko se je Ignac vrnil v Avstrijo, mu je verjetno opisal svoje prigode. O vračanju v Slovenijo tega starejšega možakarja katerega ime bi raje zamolčala, čeprav je že pokojen, je izvedela oblast in ga na Jesenicah prišla. Povedal jim je vso zgodbo in bogve, ali si ni kaj izmislil" je povedala Ana Ferkulj.

V nadaljnjem pripovedovanju se ji vse bolj trga glas, tečejo ji solze,

spomin pa ji neurejeno vre iz ust, kot bi hotela v tiste tri ure pogovora stlačiti vse svoje življenje. Na zaslišanje sta čakali dva meseca in pol v Grosupljem. Ana na sedežu Ozne, sestra pa na notranjem odseku, kjer je danes železniška postaja. Z drugimi političnimi obtoženkami sta spali na vlažnih žimnicah v kletnih prostorih, kjer so za stranišče uporabljale le majhno pločevinko. Ko je bila polna, so jo praznile skozi drobno lino.

„Stiskala sem kolena k sebi in se tiščala k mrzli steni. Zato imam danes tako revmo in tako obrabljene kolke. O kakšnem umivanju sploh ni bilo govora in na sodišče smo prišle tako umazane, da me je bilo sram. Na ljubljanskem sodišču, potem ko je bila sodba pravnomočna, pa je bil takrat en tako hudoben sodnik, da nam ni dovolil niti slovesa od domačih. Oh, koliko sem prejokala“, se spominja Ferkuljeva Ana. Marija pa ji samo tiho prikima.

Iz Rajhenburga v Slavonijo in nazaj

Potem so šle v politični zapor za ženske v Rajhenburg oziroma Brestanico pri Krškem, kot se danes imenuje kraj. Ano so dali v pralnico, sestro pa v šivalnico. Po nekaj mesecih so jih nagnali v živinske vagonne in peljali v Slavonijo, kjer so preživele hudih osem mesecev. Tam sta pomagali graditi slovito avtocesto bratstva in enotnosti iz Zagreba proti Beogradu.

„Upravnica tistega delavskega taborišča je bila prav hudobna, zlasti nas 1.200 Slovenk ni prenašala. Kadar je katera prosila, ali gre lahko na stranišče, je morala potrebo opraviti kar en meter stran od njenih nog“, se z grozo spominja Ana in doda: „V hrano so nam nekaj mešali, da smo vse izgubile menstruacijo, zato smo bile vse napihnjene v obraz.“ Po 25. maju so ju v živinskih vagonih spet odpeljali v Rajhenburg. Ani ob spominu na tista leta pravi da je resda morala garati kot živina, vendar paznice v zaporu niso bile tako slabe.

„Izdajalka pa ne bom“

Januarja 1951 so ju po prestani kazni izpustili. Najprej Marijo, Ano pa je član Ozne pridržal in jo hotel prisiliti, da bi vohunila zanje. „Pa sem pomislila: raje sem vse življenje v zaporu, kot da bi imela tole na vesti“. Zavrnila je politično ponudbo, čeprav ji je zagrozil, da jo bodo spet zaprli. Pa so čez tri dni tudi njo izpustili. Prijateljica ji je dala čevlje in jopo, da ni sredi zime napol gola prišla domov.

„Zaradi slabe hrane in nenehna garanja so mi izpadali lasje, zobje so se mi začeli majati. Tezko je bilo, nikoli ne bom pozabila. Pa vendar tudi danes ne bi prijavila Križmana. Nočem, da bi kdorkoli trpel zaradi

mene", je povedala Ana Ferkulj.

Glas iz tujine

Križman je danes star 82 let, poročen s Slovenko in živi nekje v Kanadi. Kot pravita sestri Bradač je menda šele čez več let, ko se je vrnil domov, izvedel da sta bili zaradi njega obsojeni. In bilo ga je groza. Trdil je tudi, da mu je letake nekdo podtaknil.

„Mislim, da ga je Ana pozabila in da ne bo prišla za njim,“ razmišlja Marija Rus. A očitno je bila ljubezen tako velika, da je ne čas ne razdalja, ne vojne grozote niso uničile. Kajti Ana in Ignac se še vedno pišeta. Večinoma o petju in starih časih. „Oh, kakšne lepe verzice mi je pošiljal. Nekatero kartice imam še vedno spravljene,“ pravi Ana, oči pa ji zalije nekakšna zamaknjenost.

Ponovna obravnava

Pred približno štiri leti sta sestri prek odvetniške pisarne Sitar iz Novega mesta vložili zoper sodbo izpred petdesetih let zahtevo za varstvo zakonitosti. Vrhovno sodišče je zaradi dvoma o resničnosti takratnih odločilnih dejstev sodbo razveljavilo in zadevo poslalo v novo sojenje. Prvega marca je razpravni senat sestri oprostil. Zdjaj upata, da bosta dobili vojno odškodnino, se bojita, da ju bo čas prehitel.

Ignac Križman je bil Anina velika ljubezen in po njenem prepričanju so domneve o njegovih terorističnih akcijah iz trte izvite.

Mlada Marija je Križmanu pomagala nositi nahrbtnik in še slutila ni, da jo bo to stalo svobode.

Razprava na Ljubljanskem okrožnem sodišču prvega marca je poskušala popraviti krivico.

Monika Kubel

Odsek za oblast IX. Korpusa
OZNA za Slovenijo
III. sekcija
Položaj 13/11.1944
Štev.8/44

Zapisnik o zaslišanju

Dolenc Milana, sestavljen po zasliševalcu Gerbec Vladimir

Dolenc Milan, sin Franca in Antonije roj. Sosič. Rojen 8.7.1902 v Opčinah — Trst, rimokatolik, Slovenec, poročen, po poklicu mehanik, uslužben kot bančni uradnik, brez premoženja, izpove:

V partizane prišel 26.6.1944, na komando mesta Sežana, preko komande mesta Čepovan in komande dročja v 19. SNOB po ukinitvi brig. sodišč v XXX. diviziji. Prizna vse da je obiskal brata Kvirina na Lokvah in sicer samo dvakrat. Obakrat v prisotnosti majorja Watsona, enkrat na Dolu tudi v prisotnosti majorja Watsona. Zanika kakršne koli zveze političnega značaja. Ve pa, da je bil Kvirin v službi majorja Watsona in sicer pod naslovom: obveščevalni pomočnik pri majorju Watsonu. Spočetka ne priznava, da bi poznal Gizelo Bratuž. Pozneje prizna, da je bil pri Bratuževih v času 5. do 8.VII.1944, ko je prinesel torbico od Kvirina, da jo spravijo, vendar zopet ne priznava, da bi torbico komu dal, ampak jo je enostavno položil na mizo.

V pismenih stikih z Watsonom ne prizna ničesar z bratom pa samo 3 pisma iz G.S. 2 pismi pa iz Cerknega, ki jih je dobil od nepoznanega kurirja, katerega noče niti opisati. Priznana pisma iz glavnega štaba je dobil po redni pošti. Posebnih zvez tudi ne priznava. Zanika vsako dviganje in oddajanje pošte pri Gizeli Bratuš. Bremec Otilije ne pozna. Prizna da je dvakrat obiskal Kvirina, ko je bil še v XXX. diviziji in sicer, ko se je zadržavala v Čepovanu. Sestala sta se pri Bratuževih. O vsakih drugih zvezah trdovratno molči. Zanika poznanje Kneza, padalca Nikota.

Dne 8.XI.1944 je pobegnil, potem ko je beg pripravil med spanjem stražarja. Ker se radi temne noči ni znal orientirati je prenočil v gozdu. Zjutraj 9.XI. pa se je približal hiši Lipuščekovih Gornja Trebusa št. 6, kjer ga je aretiral tovariš Gruden član CK. K; KPS, ter ga privedel na našo sekcijo. Pri zaslišanju je priznal, da se je za pobeg pripravljaval vsak večer. Ni priznal nikakega sodelovanja z Groser Petrom, ki je

pobegnil istočasno.

Odvezal se je takoj po večerji, ter čakal prilike za pobeg in izkoristil umik stražarja, ki je šel v kuhinjo pit vodo. Ko je bil oddaljen 50 metrov od hiše je začul klicanje stražarja. Izjavil je, da je imel namen iti na XXX. divizijo, medtem, ko je povedal tov. Gruden, da je hotel iti na IX Korpus. Ni priznal, da se je hotel zateči pod zaščito angleške misije ampak dr. Sobru. V glavnem nosi odgovornost pobega stražar vendar tudi z naše strani niso bili podzvzeti primerni ukrepi z ozirom na predhodni pobeg Kneza. Vrata skozi katera je pobegnil Knez niso bila zabita, prav tako se je vodilo aretirance na malo potrebo k tistim vratom, da so se lahko orientirali. Služba ni bila poostrena. Sedaj se pregledujejo vezi vsake dve uri, ter se podajajo istočasno reporti. Vrata skozi katera so aretiranci pobegnili so zabita, stražar stoji z nabito pištolo v roki.

Zasliševanje je trajalo 7.XI. eno uro, 8.XI. pol ure in 9.XI eno uro in pol. Zaslišanec je umrl na poškodbah.

Smrt fašizmu — Svoboda narodu

Zasliševalec (ime nečitljivo)

Ta dokument dokazuje, da so partizani pobijali tudi med NOV svoje tovariše, ker so jih sumili, da so prijatelji zapadnih zaveznikov! Pobili so jih tajno in svojim sporočali, da so padli za svobodo slovenskega naroda!!

K. Cepl

Teharje — potopljeno hrepenenje

Odprto pismo oblastem in medijem v RS

Izseljenstvo vis a vis RS

Seznam kršenja človekovih pravic, nepopravljenih krivic iz
obdobja revolucije in komunistične tiranije.

Državljanstvo

Ob osamosvojitvi RS je bila izdana odločba, da mora diaspora **zaprositi** za državljanstvo RS. Ta absurdni pogoj, ki je odbil na tisoče zavednih Slovencev je bil kasneje, toda prepozno, odpravljen. Prepozno je bil tudi odpravljen ilegitimen odlok o odvzemu držaljanstva nekaterih. Rojakom vse do današnjega dneva delajo pri izdaji potrdila o državljanstvu neverjetne težave.

a) navajajo mnogokrat nesmiseln razlog, da je prosilec tujega porekla, bodisi nemškega, hrvaškega, srbskega, avstrijskega itd. V RS je nešteto rojakov s tujimi priimki, logična posledica tuje okupacije skozi stoletja. Mnogi rojaki tujega porekla, so se tekom generacij asimilirali in so postali Slovenci

b) Še pred koncem vojne so mnogi rojaki, člani manjšin bežali pred komunizmom. Razlog je bil strah pred preganjanjem, smrtjo. Zgodovina jim je dala 100% prav! Mnogim takim, samo iz tega razloga, ne izdajo državljanskih dokumentov.

c) Lepo število izseljencev, brez vsakega razloga na ponovno prošnjo, enostavno ne izdajo državljankega lista, kljub urgiranju. Oblasti same pravijo, da nekateri čakajo na to že pet let. Kot razlog navajajo, da imajo preveč prošenj. Izgovor ne drži, ker je RS 1991-92 izdala priseljencem iz preostalih republik SFRJ 160.000 novih državljanstev. To število preseda skoraj desetkrat število sedaj nerešenih vlog, večinoma ne gre za podelitev državljanstva RS nego samo za izdajanje potrdila!

Denacionalizacija

Ta zakon, ki bi moral popraviti krivice za ilegitimno odvzeto premoženje je prizadel na deset tisoče izseljencev, posebno političnih emigrantov. Zakon sam je v mnogih členih silno krivičen. Člen 16 določa, da ukradenega premoženja ni mogoče vrniti, če je na njem nova lastniška pravica fizičnih in pravnih oseb. Od pamtiveka, je ukradeno

premoženje bilo vrnjeno v naravi! Argument „da se ne bo delala nova krivica“ ne zadostuje! Izvrševanje tega zakona je obupno počasno, zakon določa, da morajo biti vloge rešene tekom 1 leta, danes po 6 letih veljave tega zakona, je rešenih komaj tretjina slučajev! Še slabše pride: Sprememba - novega zakona, izglasovana po Zboru, sedaj blokirane po Svetu, enostavno odvzema izseljencem pravico do denacionalizacije!!! Povsem protiustavno, ker zanika pravico enakosti pred zakonom in zanikanje človekove pravice do privatne lastnine!

Krvice komunističnega režima

Bivši najemniki stanovanj, ki so bežali pred komunizmom, ali osebe, ki so jih po končani vojni in revoluciji povsem ilegitimno vrgli iz stanovanj, teh ne dobe nazaj. Nova oblast ne poravnava krivic za pobite, zaprte dejanske ali samo domnevne nasprotnike komunizma. Višek krivice je, da za desettisoče in več, med revolucijo ali po njej pobitih ne uredijo grobov, primernege obeležja in celo ne izdajo mrliškega. Za krvavi rdeči teror 1941-46, za vojne in zločine proti človeku ni bil dosedaj položen en sam obračun. Edini proces proti likvidatorju VOS-a, zaradi umora dveh nedolžnih civilistov (Kosovel), ki je bil ravno zaključen na Primorskem (slučaj Kosovel) je končal brez obsodbe. Sodnica je salomonsko odločila „Obsojenca ne bi obsodila v nobenem slučaju, ker slovenska ustava govori o pobjah, to je v množini. Naš slučaj pa pokriva samo dve osebi!“ Ali je to pravna država?!

Volilna pravica izseljencev državljanov.

Ta je zajamčena po ustavi RS. Tehnika volitev med izseljenci pa je organizirana (po pošti) tako, da v praksi te pravice ne moremo uresničiti. Povsem v smislu javne izjave Premier-a dr. Janez Drnovška, izseljenci ne smejo imeti političnega vpliva.

Pregon in zatiranje Cerkve, vernikov, vere.

Cerkvi ne vračajo sorazmerno skromnega imetja, delomna v lasti preko 800 let, ki ga je zaplenila diktatura. Ob razpravi glede vračanja premoženja Cerkvi je poslanec LDS Roman Jakič izrekel, nekaznovani niti opozorjen, grozljivo ponovnega zapiranja duhovnikov. Muzikalna skupina Strelnikoff, ki je uporabila za svojo promocijo blasfemijo, Božjo mater s podgano ostaja nekaznovana. Cerkev, ki je med vojno odločno obsodila rdeči teror in neštetokrat intervenirala pri okupatorju za rešitev talcev, zapornikov je obrekovana, ne samo, da je kriva kolaboracije, nego da je kriva za vse zločine naše levice, vključno genocid. Cerkev in vera je zasramovana, osmešena na vsakem koraku, oblasti pri trem niso brez krivde!

Naša preteklost

Nesmiselne obtožbe in laži ostajajo. Emigracija, živa priča je močno prizadeta. Namesto priznanja najbolj krvave revolucije, relativno bolj krvave kot ruska ali španska, tragedije, ki so jo zakrivali, govore o mitu NOB-a, o uporih ki ga enostavno ni bilo, še najmanj 27. april 1941! Ta resnica je še vedno tabu v RS, kar dokazuje primer gen. drž. tožilca g. Anton Drobniča. Namesto priznanja domobrancem, ki so se v samoobrambi prvi v Evropi, med zadnjo vojno, uprli prodirajočemu komunizmu naletimo na obrekovanje kolaboracije, po njihovi fizični likvidaciji jim sedaj jemljejo dobro ime in narodno čast! Sam predsednik RS M. Kučan ni brez krivde. V tujini žali del naroda z označbo domobrancev — nacistične vojske. V isto kategorijo silne krivice in žalitve je Kučanova in premnogih drugih pavšalna obtožba Cerkev, dosedaj brez enega veljavnega dokaza za njene napake, kolaboracijo med vojno. Tega ni bilo, nasprotno Cerkev je med vojno in v pretežni svoji dejavnosti napravila za slovenski narod več, kot vse druge organizacije in osebnosti skupaj! Najbolj nazorno pokaže gornjo miselnost, odklon dela emigracije poslanec Zmago Jelinčič z znano izjavo ob priliki kandidature emigranta dr. J. Bernika. Golazen, ki bi jo morali pobiti 1945. Postopek zaradi te izjave teče, rezultat bo verjetno ničev.

Povratak v domovino

To najbolj globoko željo in pravico izseljencev, posebno bivših političnih emigrantov blokirajo ne samo gornja dejstva nego celo izjave najvišjih predstavnikov RS. Vlada, tu so mišljene LDS in ZLSD, preds. Kučan, podpirajo nerazpoloženje, odklon do izseljencev. RS je unikat med deželami tranzicije, kjer povratnikov, v veliko gospodarsko škodo države, po 1991 skoraj ni bilo. Najhuje nas je prizadel javni poduk Slovenske izseljenske matice, državne ustanove, ki je na zadnjem občnem zboru javno izjavila smiselno: „Kaj posebnega nam izseljenci ne morejo doprinesti in ko se vrnejo, bodo smatrani in obravnavani kot tujci!“

Dodajmo višek ironije to je 5. člen ustave RS, ki ugotavlja posebno skrb za izseljence in njihove stike z domovino!

Ga. Ema Pogačar,
predsednica slovenskega
kanadskega sveta (SKS),
državljanica RS

Dr. Peter Urbanc,
tajnik SKS,
državljan RS

Pričevanja iz zapisnikov nek. vodstva SLS zbrana v begunskih taboriščih

(Nadaljevanje)

OF je načrtno pobijala zavedne Slovence — svoje politične nasprotnike.

Kmalu po svojem nastanku je IOOF (Izvršni odbor OF, op. ur.) proglasil vsa narodna protiokupatorska gibanja za izdajalska, delovanje v teh gibanjih pa je prepovedal pod smrtno kaznijo. IOOF je dal ljudi, o katerih je le slutil, da delajo v narodnih proti okupatorskih organizacijah kratko malo pobiti. Tako so padali najboljši in najbolj zavedni slovenski možje in fantje, dekleta in žene, pa tudi njihovi nedolžni otroci, sestre in bratje. Nihče ni bil več varen življenja. Pasti bi morali vsi, o katerih je Komunistična partija mislila, da bi mogli ovirati komunistično revolucijo.

Ker pa se ljudstvo ni dalo strahovati in se je kljub umorom naprej organiziralo in delovalo v proti-okupatorskih organizacijah, so se leta 1942 začeli množični pokolji. Da bi z uspehom izvrševale svoja grozodejstva, je IOOF ustanovil po raznih krajih iz članov KP ter znanih nemoralnih delomrznežev in plačancev posebna oddelka Varnostne obveščevalne službe (VOS), ki se je kasneje preimenovala v OZNA-o, t.j. Oddelek za zaščito naroda. Ti so po nalogu OF pomorili cele družine od starčkov in doječih mater do nedolžnih otrok. Pokolje so pogosto vršili in svoje žrtve mučili na izredno krute načine. Poročilo v nadaljevanju naveda preko 500 imen mučenih in pobitih.

Navedli smo tu le tiste žrtve, katerih imena so nam dobro znana in smo jih mogli zbrati do sedaj brez dostopa do naših arhivov, ki se nahajajo v Sloveniji.

Število ubitih je naraščalo iz meseca v mesec.

Poleg poimenskih navedb pa je za prikaz resničnega stanja potrebno, da navedemo tudi množične poboje in skupna grobišča nedolžnih žrtev.

V Toplicah so ob eni sami priliki pobili 16 ljudi.

V jamo na Suhorju so metali tudi žive žrtve; v njej je okrog 70 trupel iz te dobe.

V gorjanskih gozdovih so pobili spomladi 1942 okoli 100 ljudi.

Na prostoru od Blatnega jezera do Klevevža je iz te dobe nad 300 grobov.

V Krimsko jamo so spomladi 1942 pometali okrog 300 ljudi.

Po statistiki, ki jo je podalo vrhovno poveljstvo OF, je bilo samo pri likvidacijah spomladi in poleti 1942 pomorjenih nad 3.000 civilnih oseb.

V mnogih primerih so si morale žrtve pred usmrtnitvijo same izkopati grobove. V več primerih so zverinski ubijalci nedolžnih žrtev prisilili njihove svojce, starše, brate in sestre, da so morali mučenje gledati (n.pr. primer HREN Ivanke in očeta, Primskovo pri Stični).

Pobojem, umorom in mučenjem so partizanski odredi OF in člani VOS-a pridružili požiganje in rušenje cerkva, šol, prosvetnih in sokolskih domov, poedenih kmečkih domov, gospodarskih poslopij in celih vasi. Rekvirirali so vsa njim dosegljiva prehranjevalna sredstva, prisilno z orožjem mobilizirali moške in fante, pa tudi žene in dekleta ter jih včlanjali v partizanske odrede. Kdor se je upiral, je bil takoj ubit.

V.

„OF“ je tudi po okupatorju namerno povzročala aretacije in umore zavednih Slovencev ter požige slovenskih vasi

Komunistični revoluciji je bilo takoj v začetku okupacije v Sloveniji posebno nevarno ilegalno gibanje pod vodstvom takratnega vojnega ministra Draže Mihajloviča. Saj je bilo temu gibanju naklonjeno vse slovensko ljudstvo. Ko so v to gibanje začeli vstopati aktivni častniki jugoslovanske vojske, so se komunisti aktivnih jugoslovanskih častnikov zlahka znebili s tem, da so jim poslali svoje mobilizacijska povelja po pošti v odprtih pismih preko italijanske cenzure. Seveda so italijanske oblasti vse take pozvane oficirje ne le spoznale, ampak jih tudi takoj aretirale in odpeljale v internacijo.

V podeželju so se komunisti znebili sebi nasprotnih ljudskih množic s tem, da so v njim nenaklonjenih vaseh izvedlil kak brezpomemben napad na italijanske edinice ali na posamezne Italijane, se nato hitro umaknili ter pri tem, kakor po nesreči, kje na cesti pustili seznam sebi nasprotnih ljudi, ki so jih na listini označili kot svoje sodelavce. Okupator je tako označene ljudi takoj ali postreljal ali odpeljal v internacijo.

Sebi nasprotne vasi, v katerih ni bilo Italijanov, so zlasti uničevali s tem, da so prišli v vas ter od vaščanov zahtevali hrano. Ko je okupator zvedel, da so v tej ali oni vasi partizani, je v vas pridrvel s tanki.

Partizani so se hitro umaknili in oddali iz daljave nekaj streliv. Italijani so se maščevali nad nedolžnim prebivalstvom: moške so navadno postrelili, žene, otroke in starce odpeljali v internacijo, vas požgali. Tako so n.pr. Italijani pri Sv. Vidu nad Cerknico postrelili 80 nedolžnih fantov in mož, v vasi Babno polje so meseca julija 1942 postrelili skoraj vse moške v starosti od 12. do 70. leta.

Ta strahotna igra se je ponavljala dan na dan. Dan na dan so umirale množice slovenskih fantov in mož, dan na dan so gorele slovenske vasi, dan za dnem so tisoče odpeljavali v italijanska taborišča, kjer so radi pomanjkanja v množicah umirali. Ljudstvo je rotilo partizane, naj ne prihajajo v vasi, naj s svojim nesmiselnimi napadi ne povzročajo toliko strahot svojemu narodu, ali vse prošnje so bile brezuspešne. Saj je bila ta krvava igra dobro premišljena in hotena. Tako se je namreč komunistično gibanje na najlažji način znebrilo sebi nevarnih nasprotnikov, istočasno pa tudi pridobivalo na svojem številu, ker so ob takih prilikah mnogi, zlasti mladi ljudje iz strahu pred italijanskimi grozodejstvi zbežali v hribe, kjer so bili takoj zajeti od partizanov in uvrščeni v vojaške edinice. Kdor se je upiral, je bil ustreljen. Posebej poudarjamo, da se je vsa ta tragedija nad našim ljudstvom dogajala že leta 1942, ko še ni bilo nobenega odpora proti komunistični OF.*

Narod je stal tako pred odločitvijo, ali naj se da uničiti od komunistične Osvobodilne fronte na eni in od okupatorja na drugi strani, ali naj v skrajni sili zgrabi sam za orožje in brani svoja življenja.

Narod je segel v tem obupnem položaju po samoobrambi. Pošteni možje in fantje so se začeli po vaseh zbirati in z orožjem, ki so ga imeli zbranega za borbo proti okupatorju, stražili, zlasti ponoči svoje vasi pred napadi komunističnega partizanstva, nastajale so ilegalne vojaške samoobrambne skupino od katerih so se nekatere pridružile Nacionalni ilegali, druge so se razvile pozneje v „Vaške straže“ (VS) in za njimi v letu 1943 „Slovensko domobranstvo“ (SD), na Primorskem pa „Narodne straže“ (NS), samoobrabne organizacije, o katerih bomo govorili pozneje. (Glej poglavje VIII).

Slovenski narodje bil nasproten OF ne le zaradi zločinov, ki jih je delala OF sama ali jih izzvajala od okupatorja. Slovenski narod je bil nasproten OF tudi zaradi tega, ker se je iz govorov zastopnikov OF, iz njenih letakov in brošur spoznalo, da je OF sovražna tistim

---

* 17. maja 1942 je Slovenska zaveza poslala na teren Nacionalno ilegalo 17 mož in fantov z namenom obrambe pred partizani in okupatorju. V Gorjancih je zagorela bakla resnične svobode in varstva.

demokratičnim zahodnim zaveznikom, na katere je slovenski narod stavil vse svoje upe, in da se po drugi strani OF veže s tisočletnim sovražnikom slovenskega naroda.

VI.

Sodelovanje OF z okupatorji

A. V Ljubljanski pokrajini.

Ob začetku vojne z zahodnimi zavezniki je bila Nemčija še zaveznica Rusije. Zato so naši komunisti še mislili, da bosta v tej vojni Nemčija in Rusija korakali skupaj.

KPS je zaradi tega februarja in marca 1941, torej tik pred napadom Nemčije na Jugoslavijo izdala v Ljubljani letak z naslednjo vsebino:

„Oficirji, podoficirji in vojaki! Ne odzivajte se mobilizacijskim pozivom, ki jih prejimate te dni! Vedite, da vas hoče srbska čaršija izrabiti za topovsko krmo angleške plutokratske buržuazije proti Nemčiji, prijateljici in zaveznici, zaščitnici vsega delovnega ljudstva Sovjetske Rusije“.

Zaradi tega stališča KPS so tudi komunisti v Sloveniji napenjali vse sile, da bi čim več slovenskega ozemlja zasedla nemška armada.

Zato so v posameznih dolenjskih občinah, ki so bile zasedene že po Italijanih, zbrali manjše skupine nepoučenih ljudi, da so šle s hitlerjevskimi zastavami Nemcem naproti in jih prosile, naj bi te občine zasedli Nemci. Župana občine Šmihel-Stopiče pri Novem mestu, Brulc Franca, člana SL, ki se je takim poizkusom postavil po robu, in njegovega starejšega sina so pozneje ubili.

V okolici Trebnjega so komunisti po svojih agentih z lažno propagando zbrali skupino ljudi pod vodstvom nekega komunističnega učitelja, jih opremili s hitlerjevsko zastavo in peljali v Trebnje, kjer je prišlo do spopada z italijanskim okupatorjem in je to nesmiselno komunistično igro plačalo 32 zapeljancev s svojim življenjem.

V Ljubljanski pokrajini so komunisti, poznejši vodilni člani OF, takoj v začetku zasedbe stopili v stik z vodilnimi Italijani. Z ozirom na italijanski značaj, so partizani-komunisti za to zvezo uporabljali v prvi vrsti ženske. Tako je n.pr. k šefu italijanske obveščevalne službe pri ČI. armadnem zboru v Ljubljani, majorju D'Amatiju, hodila Emilija Kraigher roj. Krepš, žena znanega vodilnega komunista Vita Kraigherja. Preko D'Amatija je vzdrževala zvezo s poveljnikom armadnega zbora generalom Robottijem. Redno je dobivala od italijanskih oblasti po želji vsa potna dovoljenja za partizane, da so se mogli svobodno gibati.

Toronto in Hamilton

Letošnji božični prazniki v Torontu so bili nadvse veseli, saj so nas obiskali iz Ljubljane mons. Franci Petrič, urednik Družine, ter operni pevec Marko Fink z ženo Kristino in hčerko Cecilijo. Petrič je imel božično duhovno obnovo v obeh župnijah. Vedno je bil na razpolago vernikom v spovednici pred mašo in v velikem številu so se rojaki udeleževali njegovih govorov. Istočasno pa je bil na obisku pri sorodnikih tudi Marko Fink z družino pri **Andolškovich v Burlingtonu**, ki je prav blizu mesta Hamiltona.

Slovensko župnijo v Hamiltonu vodijo salezijanci, župnik je Franc Slobodnik. Pri polnočnici v Hamiltonu je Marko Fink nastopil z božičnimi solospevi in s svojim baritonom očaral slovensko skupnost.

Tudi v Torontu smo ga želeli slišati. Pel je po deseti maši 3. januarja, čeprav je zapadlo skoraj pol metra snega in so bile mnoge ceste neprevozne. Med mašo je prepeval božične solospve v veliko zadovoljstvo vernikov. Bili smo hvaležni obema družinama — tudi Andolškovi — da so se kljub slabemu vremenu podali v New Toronto. Po maši je Marko Fink obljubil, da bo v letu 2000 prišel s pianistko Ireno Virant na turnejo po Kanadi in ZDA

B.P.

Toronto

Te dni je dr. Peter Urbanc praznoval 75. rojstni dan. Rodil se je 20. januarja 1924 v Olševku na Gorenjskem. Njegovi starši so se na Gorenjsko preselili po plebiscitu, sicer pa so izvirali iz Zilske doline in Podjune.

Peter je v Ljubljani končal klasično gimnazijo. Drugo svetovno vojno je preživel po okupatorskih in drugih zaporih in taboriščih, malo pred njenim koncem pa se je zatekel v Italijo. Po vojni je v Milanu končal študij prava, bil časnikar v Bruslju. Leta 1947 ga je pot begunstva pripeljala v Čile, nato pa v Venezuelo, kjer sta z dr. Karlom Žužkom ustanovila potovalno agencijo. Leta 1951 se je naselil v Torontu, kjer je ostal do upokojitve. Leta 1952 se je poročil s Tržičanko prof. **Leo Seljak**, s katero ima štiri otroke.

Dr. Urbanc kot politični emigrant marljivo sodeluje v javnem življenju Slovencev po svetu. Vrsto let je bil tajnik Slovenske demokratske stranke v izgnanstvu in Slovenskega narodnega odbora. Tajnik je še danes v Slovenenskem kanadskem svetu.

Zelo se je poglobljal v študij zgodovine slovenskega naroda med drugo svetovno vojno in po njej. Veliko časa je prebil po arhivih v Beogradu, Rimu, Ljubljani in drugod in se tako dokopal do dragocenih spoznanj in velikega znanja. Del tega je povedal v predavanjih v Torontu, Ljubljani in Dragi. Je nedvomno eden **najboljših zgodovinarjev med Slovenci** na tujem. Veliko je o tem in drugih vprašanjih tudi pisal. Zadnjih deset let je napisal vrsto prispevkov o političnih, gospodarskih in družbenih dogajanjih v Sloveniji in po svetu.

Slovenci na tujem smo mu zelo hvaležni, ker pošteno odkriva in prikazuje zgodovino slovenskega naroda ter si prizadeva za bojšo in lepšo prihodnost Slovencev doma in po svetu. Želimo mu še veliko uspeha pri njegovem pomembnem delu.

B.P.

Jože Guštin - 80 let

17. aprila je dopolnil 80 let naš prijatelj in nekdanji kurat č.g. Jože Guštin. Je sin izmed dvanajstih otrok Guštinove družine v Mokrem polju-št. Jernej, ki je o pravem času spoznala pravo pot med okupacijo in komunizmom. Njegov starejši brat Janez je bil med prvimi žrtvami, 3. julija 1942 skupaj s kaplanom Kastelicem umorjen nekje pod Gorjanci.

Jože je študiral gimnazijo v Novem mestu, bogoslovje pa v Ljubljani.

Ko je uvidel, da je narodu sila je pristopil k domobrancem v prosvetni odsek domobranskega glasila „Za blagor očetnjave“.

Novo mašo je bral v Šmihelu pri Pliberku. Preko Čila je prišel v Buenos Aires, kjer ga je kardinal Copello vzel za svojega osebnega kaplana. Poleg tega je bil še glavni kaplan Argentinske Zvezne policije.

Po povabilu podpolkovnika Vuka Rupnika je sprejel mesto duhovnega vodje v Društvu protikomunističnih borcev.

Društvo Tabor se ga za njegovo 80 letnico hvaležno spominja z željo zdravja in blagoslova še za mnogo let.

Slavnostno kosilo ob 93 letnici majorja Paul Barreja v Torontu

Kdo je major Paul Barré iz Montreala, Kanada? Po drugi svetovni vojni je bil komandant begunskega taborišča na Vetrinjskem polju, kjer se je nahajalo tisoče in tisoče beguncev in domobrancev, ki so se umaknili pred Titovo in Rusko armado, ki je prodirala proti avstrijski meji. Sledila je Celovška zarota. Angleži so začeli vračati in to prisilno s pretvezo, da gredo v Italijo čuvat ameriške vojaške magazine, v resnici pa so jih vračali v Jugoslavijo partizanom v roke, ki so jih pobijali v Kočevskem Rogu, Teharjah in drugih številnih moriščih širom Slovenije. Nekaj domobrancev je skočilo iz vlaka blizu Podrožice, se vmili v Vetrinje ter poročali o kruti resnici zdravniku dr. Meršolu, ki se je napotil k poveljniku taborišča majorju Paul Barré-ju ter mu razložil kruto prevaro. Brez vednosti svojega poveljujočega generala Toby Lowa je major ustavil prisilno vračanje in s tem rešil preko 6.000 beguncev in domobrancev, ki so še ostali v Vetrinjah. Tako društvo Tabor že leta prireja bankete ob rojstnih dnevih sedaj ostarelega majorja Paul Barré-ja v znak hvaležnosti slovenskih rojakov in rojakinj.

Tudi letos je društvo Tabor — Kanada priredilo kosilo v cerkveni dvorani v New Torontu, katerega se je udeležilo preko 350 ljudi. To je bila tudi lepa priložnost srečanja taborjanov iz različnih krajev Kanade, Clevelanda in celo iz Buenos Airesa. Velika dvorana je bila lepo okrašena, pripravljena z belo pognjenimi okroglimi mizami, odrom in dolgo mizo za goste.

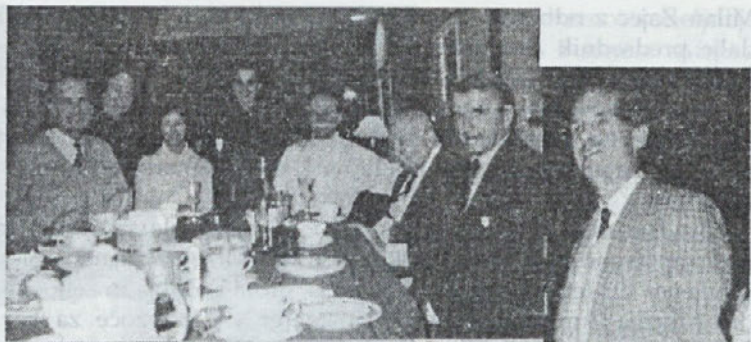
Ljudje so pričeli prihajati in med gosti se je prvi pojavil slavljenec major Paul Barré iz Montreala. Ljudje so ga sprejeli z močnim odobravanjem. Predsednik Tabora Kanada Blaž Potočnik ga je pospremil za mizo častnih gostov, ki je bila okrašena z izbranim cvetjem.

Sledil je grof Nikolaj Tolstoj in žena Georgina. Kardinal dr. Alojzij Ambrožič je prišel nekoliko kasneje, ker je bil nujno zadržan. Častni gostje so bili še: veleposlanik dr. B. Cerer, častni konzul Jože Slobodnik, županja Hazel Mc Callion, prof. Jože Plevnik, lic. Ivan Korošec iz Buenos Airesa ter predsednik Tabora Kanada Blaž Potočnik z ženo Angelco.

Vsem gostom sta fant in dekle v narodnih nošah pripela slovenske šopke.

S svojim obiskom je nas počastil predsednik Zveze DSPB Tabor

- 1 - Od leve: Grof N. Tolstoy, ga. Ema Pogačar, preds. VKS. ga. Georgina, žena Tolstoya, zakonca in gostitelja Pavlin, major Barré, lic. I. Korošec.
- 2 - Grof N. Tolstoy z ženo.
- 3 - Predsednik Zveze DSPB-Tabor Milan Zajec.
- 4 - Major Barré, Korošec.
- 5 - Korošec, žena Angelca Potočnik, Blaž Potočnik.
- 6 - V restavraciji Lindon ob „pospravi slavnostnega srečanja“.

Milan Zajec z odborom in prijatelji, prav tako dr. Tine Meršol z ženo, dalje predsednik Ameriškega sveta dr. Mate Resman ter predsednica Kanadskega sveta ga. Ema Pogačar.

Ing. Ciril Pleško je vodil slavje ter predstavil goste pri glavni mizi.

„Fantje na vasi“ moški zbor pod vodstvom Ignaca Križmana je občuteno zapel obe državni himni ter slovensko narodno, „En starček je živel“.

Predsednik Blaž Potočnik je v svojem slavnostnem govoru dostojanstveno pozdravil visokega gosta, velikega prijatelja Slovencev, slavljenca (93 let) majorja Paul Barré-ja, grofa Tolstoja in ženo, kardinala dr. Alojzija Ambrožiča, ostale goste ter vse navzoče za kar je žel navdušeno poloskanje.

Prof. Jože Plevnik je v pozdrav vpletel molitev pred kosilom, nakar so prijazne strežnice in strežniki pričeli z delitvijo okusnega in bogatega kosila. Sledili so pozdravni nagovori gostov.

V imenu protikomunističnih borcev in prijateljev v Argentini je izrekel čestitke majorju Baréju in se mu zahvalil za življenje predsednik Tabora - Argentina lic. Ivan Korošec. Pozdrav in zahvalo je izrekel tudi grofu Tostoyu in ženi, pozdrav sošolcu kardinalu Alojziju Ambrožiču ter vsem soborcem v Kanadi in Ameriki in prijateljem tega slavnostnega srečanja.

Prav tako je izrekel zahvalo in pozdrave predsednik Zveze DSPB — Tabor Milan Zajec.

Po kosilu so prinesli pred slavljenca veliko, lepo okrašeno torto z številko 93, predsednik Blaž Potočnik pa mu je zapel Happy Birthday in vsa dvorana je navdušeno priprijela.

Slavljenec Barré se je vsem, posebno pa prirediteljem društva Tabor z agilnim sposobnim in vestnim predsednikom Blažem Potočnikom globoko zahvalil ter voščil vsem Slovincem doma in po svetu uspeha ter demokratično, pravno, po naravi in ljudeh lepo Slovenijo.

Vzdušje v dvorani je bilo zelo prijetno. Znanci, ki se niso videli že leta so se veselo srečavali, kar ni moglo biti konca pripovedovanja vsemogočih doživljajev, lepih in težkih, vedno pa ponosnih, da smo bratje in sestre junakov, mučencev, ki so umirali za našo lepo Slovenijo.

Rojaki in mladina so odhajali polni hvaležnosti društvu Tabor, za tako čudovito srečanje. Brez dvoma pa sta pri tem zgodovinskemu dogodku igrala veliko vlogo zakonca ing. Peter Pavlin in njegova soproga Štefka, saj sta vzela v oskrbo vse tri visoke goste, majorja Paul Barré-ja, grofa Nikolaja Tolstoja ter njegovo soprogo Georgino. Društvo Tabor v Torontu se njima iz srca zahvaljuje za vso gostoljubnost, ki sta jo izkazovala našim visokim gostom!

Poročevalec Tabora Toronto

Dragima gostoma želimo prijetno bivanje med prijatelji pod južnim križem.

Tabor

ODŠLI SO

Kreže Franc, kipar in slikar — samouk.

Po dolgi in težki bolezni je umrl 21. februarja človek z izredno nadarjenostjo in življenjsko energijo. Človek, samouk v izdelavi lepih predmetov iz kamna in pokrajinskih slik.

Rojen je bil 8. avgusta 1924 v Čemšeniku pri Trojanah v delavski družini 16 otrok. Družina se je preselila 1929 v Mengeš pri Domžalah. Po nemški zasedbi Gorenjske je bil mobiliziran v nemško vojsko in poslan na rusko fronto. Ko so se organizirali prvi Domobranci na Gorenjskem, se jim je pridružil, ko je bil na dopustu. Leta 1945, maja meseca je bil poslan v taborišče krvavih barbarskih rabljev; taborišče Teharje pri Celju. Tu je doživljal vse grozote kar so jih krvavi, barbarski komunisti sposobni uprizarjati. Mučenje, pobijanje — morija mladih fantov, deklet, mladih mater in umiranja njihovih dojenčkov na kmečkih vozovih, izpostavljenih na vročem junijskem soncu, katere je moral pod strogo

stražo nositi v protitankovske grabne. Pri komisiji je dal ime in rojstne podatke svojega mlajšega brata in bil je priznan za mladoletnika. Po izpustu iz taborišča smrti so terenci ugotovili, da jih je opeharil. Zlobnim zvijačam za zahrbtni umor se je spretno izogibal. Ker pa to komunističnim terencem ni uspelo, so poklicali policijo, da ga je aretirala in predala sodnjiskim rabljem. Brez kakega dokaza (samo član nasprotnega tabora), je bil obsojen na visoko kazen. V zaporu je prestajal brutalnost rdečih rabljev. Po 12 letnem prestajanju kazni je bil izpuščen. Vedel je, da za njega ni bodočnosti v rdečem peklju in podal se je na pot v temno tujino. Na prvi svobodni postaji, Avstriji je spoznal deklo Marijo iz Dobernič, tudi begunko, se z njo poročil in oba sta prišla v Toronto. S težkim in pridnim delom sta si ustvarila lep dom, katerega so okrasili še trije otroci.

Želja, da bi bil pokopan v domači zemlji poleg očeta in matere, se mu ni izpolnila. Pokopan je bil 25. februarja 1999 na pokopališču v Newmarket, Ont.

Vseskozi zvestemu članu ideje: Bog, Narod, Domovina, želimo lahek počitek v tuji kanadski zemlji. Ženi in otrokom ter bratu in devetim sestram z družinami globoko sožalje.

Janez Matašič

Pok. domobranec Franc Šimenc počiva v Koroški zemlji

V četrtek, 25. februarja 1999, je v Podravljah na Koroškem v visoki starosti umrl domobranec Franc Šimenc. Pokojni se je rodil 27. septembra 1907 v Zgornjem Brniku.

Med vojno se je pridružil Gorenjskim domobrancem v Cerkljah. Maja 1945 je odšel s svojo skupino na Koroško. Po kratkem bivanju v Vetrinju je odšel v taborišče Spittal ob Dravi, kjer je ostal 2 leti. Medtem je navezal stike s koroškimi rojaki in v Podravljah odkril nevesto in bodočo ženo Marijo, zavedno Slovenko in zavzeto kmetico. Delo na kmetiji je pokojnega Franceta veselilo in je z navdušenjem oral, kosil in gojil govedo. V zakonu so se mlademu kmečkemu paru rodili 4 krepki sinovi, France, ki je drugi po starosti, je po očetu prevzel kmetijo in tudi danes od nje živi. Anton, Joško in Aleš so se izučili različnih poklicev.

Pokojni France Šimenc bo pričakoval vstajenja na domačem pokopališču v Podravljah, kamor so ga ob številni udeležbi Podravelčanov in sorodnikov iz Slovenije položili v grob v soboto, 27. februarja. Naj počiva v miru!

Ciril Turk

DAROVALI SO

Tolstoyev sklad

Tabor DSPB Cleveland	300.-
Vili Zadnikar	200.-
Milan Zajec	50.-
Janez Skubic	50.-
Polde Omahen	30.-
Dušan Meršič	20.-
Milan Dular	20.-
Dr. Kubi Gustelj	100.-
Andrejak Tone	100.-
Šajnovič Stane	50.-
Seljak Tone	100.-
Kastelic Jože (gradb.)	200.-
Bierenfeld Riko	300.-
Kolarič Rudi	200.-

N.N.	500.-
Petrič Fani	50.-
Mišmaš Marija v spomin na pok. brata	100.-

Tiskovni sklad

Kastelic Tone	10.-
Eiletz Božo	40.-

Rožmanov dom

H+F Zierfeld	1.500.-
Anton Andrejak	100.-
Šerko Dano	20.-
Pucko Vinko	30.-

Naslovna stran

OB BREZNU,

kjer počivajo bratove strte kosti

VSEBINA

Vetrinje	97
Beg iz Vetrinja - Jože Kovačič	99
Grobišča - Boršek Leon	102
Morišča in žrtve obtožujejo	109
Gorenjsko domobranstvo - Monika Kokalj Kočevar	110
Umor mojih staršev - Marica Cerar-Bastič	113
„NOB je bilo veliko zgodovinsko dejanje..“ NASILJA, ZLOČINOV IN UMOROV! -	
Mirko Gorše Iztok	118
Krvava bela nedelja - Vinko Levstik	121
Svečana izjava pod prisego - Frank Kreže	123
Zakaj moj Bog? - Ivan Korošec	124
Domobranec iz Strug - Ignac Križman	125
Zapisnik o zasliševanju - K. Cepl	129
Odprto pismo oblastem in medijem v RS - Slovensko kanadski svet	131
Pričevanja iz zapisnikov nek. vodstva SLS zbrana v begunskih taboriščih	134
MED NAMI	138
ODŠLI SO	143
DAROVALI SO	III

Hurlingham Sucursal Correo Argentino (Bs. As.)	TARIFA REDUCIDA Concesión N° 1596
	FRANQUEO PAGADO Concesión N° 2619